

Hilde Lyngås Traae

Tvingende situasjonslogikk mot politiske verdier

En kvantitativ undersøkelse av hva som skiller taktiske og oppriktige velgere, og hvorfor velgere i taktiske situasjoner, ikke stemmer taktisk.

Masteroppgave i Lektorutdanning i samfunnsfag - statsvitenskap

Veileder: Anders Todal Jensen

Juni 2020

Hilde Lyngås Traae

Tvingende situasjonslogikk mot politiske verdier

En kvantitativ undersøkelse av hva som skiller taktiske og oppriktige velgere, og hvorfor velgere i taktiske situasjoner, ikke stemmer taktisk.

Masteroppgave i Lektorutdanning i samfunnsfag - statsvitenskap
Veileder: Anders Todal Jenssen
Juni 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Denne oppgaven tar utgangspunkt i data fra det norske stortingsvalget i 2017, og undersøker hvorfor velgere som vurderer to partier stemmer oppriktig framfor taktisk. Rasjonalistisk teori tilsier at disse velgerne er irrasjonelle dersom de stemmer på et parti hvor sjansen for å kaste bort stemmen er stor, og oppgavens formål er å undersøke om dette er tilfelle. Ved hjelp av kvantitative regresjonsanalyser undersøkes det om partiidentifikasjon, politisk kunnskap og interesse, oppfordringer til å stemme taktisk samt moralske vurderinger av taktisk stemmegivning er forklaringer på hvorfor velgere som står i valget mellom to partier, ikke stemmer taktisk. Resultatene viser at politisk kunnskap og interesse har liten eller ingen effekt på hvorfor velgere ikke stemmer taktisk. Velgere som føler tilhørighet med et bestemt parti, og velgere som blir oppfordret til taktisk stemmegivning er til en viss grad mer tilbøyelige til å stemme oppriktig framfor taktisk. En vurdering av taktisk stemmegivning som galt, har på sin side, stor påvirkning på velgere, og en slik vurdering øker i stor grad sannsynligheten for å stemme oppriktig framfor taktisk. Særlig disse resultatene og resultatene vedrørende partiidentifikasjon taler imot rasjonalistisk teoris argument om irrasjonelle velgere. Det å stemme på et parti hvor faren for å kaste bort stemmen er til stede, er ikke nødvendigvis irrasjonelt – det kan være et uttrykk for å avvise taktisk stemmegivning av moralske grunner samt det å føle tilhørighet med et bestemt parti.

Forord

Med denne masteroppgaven som siste punktum er mine fem år som lektorstudent i Trondheim over. En stor takk sendes til min veileder Anders Todal Jenssen for konstruktive tilbakemeldinger og uvurderlig hjelp med masteroppgaven.

Jeg må også takke min kjære familie. Mamma og Pappa – tusen takk for utallige gode samtaler, motivasjonstaler og for all støtte og hjelp gjennom de siste 5 årene. Anders – dine sporadiske besøk gjennom det siste året har lyst opp hverdagen! Det samme må sies om Mormor og Besse – positive og oppmuntrende meldinger fra dere har gjort enhver dag bedre.

Maj-Lisa, Maja og Mari – livet i Trondheim og arbeidet med masteroppgaven hadde ikke vært det samme uten dere. Tusen takk for alle gode faglige, og ikke-faglige samtaler. En takk sendes også til Eiril, Jorunn og Kjersti som har vært verdens beste å bo sammen med. Dere har gjort livet i kollektiv til en drøm!

Som ferdig utdannet lektor i samfunnsfag, og med denne oppgaven i bakhånd, håper jeg også på å bidra til kunnskap- og forståelsesutvikling hos framtidige elever. Valg, valgordninger og velgeratferd er en del av læreplanen i samfunnsfag, både på ungdomstrinnet og i videregående skole, og jeg håper mitt engasjement for tematikken kan smitte over på nysgjerrige sjeler i klasserommet.

Hilde Lyngås Traae

Trondheim, juni 2020

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	1
1.1 Oppgavens struktur	4
2.0 Ulike definisjoner av taktisk stemmegivning og ulike taktiske situasjoner	5
2.1 Standarddefinisjonen av taktisk stemmegivning	5
2.2 Standarddefinisjonen i PR-systemer	7
2.3 En alternativ definisjon av taktisk stemmegivning	8
2.4 De ulike taktiske situasjonene i PR-systemer	9
2.4.1 Forskjeller mellom de tre taktiske situasjonene	10
3.0 Teoretisk utgangspunkt	14
3.1 Partiidentifikasjon og velgeratferd.....	14
3.1.1 Svekket partiidentifikasjon blant velgere.....	16
3.1.2 Partiidentifikasjon og taktisk stemmegivning	16
3.2 Politisk kunnskap og interesse, og velgeratferd.....	17
3.2.1 Oppfordringer til taktisk stemmegivning	18
3.2.2 Nivået av politisk kunnskap og interesse blant velgere	19
3.2.3 Politisk kunnskap og interesse, oppfordringer til å stemme taktisk og taktisk stemmegivning	20
3.3 Diffus systemstøtte og velgeratferd	21
3.3.1 Sterk diffus systemstøtte i Norge	22
3.3.2 Diffus systemstøtte og taktisk stemmegivning.....	22
3.4 Hypoteser.....	23
4.0 Data og metode	26
4.1 Oppgavens datamateriale.....	26
4.2 Tre analyser	26
4.3 De avhengige variablene	28
4.4 De uavhengige variablene	31
4.5 Kontrollvariabler.....	33
4.6 Validitet og reliabilitet.....	34
5.0 Resultater	36
5.1 Relativt sterke korrelasjoner og oppgavens sammenligningsgrunnlag	37
5.2 Konkurransen om det siste distriktsmandatet	38
5.3 Sperregrense-situasjonen	41
5.4 Koalisjonsstemmegivning	44
5.5 Oppsummering.....	46

6.0 Diskusjon.....	49
6.1 Politisk kunnskap og interesse, og oppfordringer til taktisk stemmegivning.....	49
6.2 Moralske vurderinger av taktisk stemmegivning og rasjonalistisk teori.....	51
6.3 Partiidentifikasjon, taktisk stemmegivning og rasjonalistisk teori	52
6.4 Forventninger til gyldige resultater og oppgavens sammenligningsgrunnlag.....	55
7.0 Konklusjon.....	57
8.0 Litteraturliste.....	59
9.0 Appendiks	65

1.0 Innledning

Særlig internasjonalt, men også nasjonalt, har taktisk stemmegivning blitt undersøkt og forsket på. Det finnes mange definisjoner av begrepet, hvor majoriteten bygger på rasjonalistisk teori. Her står situasjonslogikk og mål/middel-vurderinger sentralt. Taktisk stemmegivning karakteriseres dermed for mange i denne teoritradisjonen av at en velger vurderer partienes vintersjanser, for så å stemme på det partiet, som ikke er ens mest foretrukne, men som gir mest forventet nytte. I litteraturen blir gjerne en taktisk velger kontrastert med en oppriktig velger, hvor sistnevnte utelukkende stemmer på bakgrunn av politisk enighet, og avgir en stemme til det partiet eller den kandidaten vedkommende er mest enig med. En taktisk velger vil derimot vurdere *både* mål og middel. Når det foretrukne partiet (middelet) ikke gir det ønskede målet (politikken), stemmer velgeren taktisk på «det minste ondet», et parti som oppnår representasjon og står for en akseptabel politikk.

I tillegg til at rasjonalistisk teori dominerer det teoretiske feltet om taktisk stemmegivning, tar majoriteten av den internasjonale forskningen utgangspunkt i valgsystemer med flertallsvalg i enmannskretser (FPTP-systemer) (Cox & Shugart, 1996; Alvarez & Nagler, 2000). Men det finnes også etter hvert en betydelig litteratur både internasjonal og nasjonal, som tar for seg taktisk stemmegivning i proporsjonale valgsystemer (PR). Her er det blant annet forsket på omfanget av taktisk stemmegivning i ulike land og ved ulike valg (se for eksempel Fisher, 2001b; Abramson m.fl., 2010; Bowler m.fl., 2010; Irwin & van Holsteyn, 2012; Lago, 2012; Jenssen & Nylén, 2015), og hvordan ulike definisjoner av taktisk stemmegivning kan føre til ulik estimering av antall taktiske stemmegivere (Jenssen, 2017). I tillegg er det undersøkt hvilke taktiske situasjoner som oppstår i PR-systemer kontra FPTP-systemer (se blant annet Blais & Massicotte, 1996; Katz, 1997; Gallagher & Mitchell, 2005; Meffert & Gschwend, 2010; Jenssen, 2017), hva som får velgere til å stemme taktisk samt hva som karakteriserer en taktisk velger (se blant annet Niemi m.fl., 1992; Fisher, 2001a; Lago, 2008; Bowler m.fl., 2010; Jenssen & Nylén, 2015; Jenssen, 2016). Det er også sett på hvordan rasjonalistisk teori får problemer i møte med undersøkelser av taktisk stemmegivning i PR-systemer fordi faren for å «kaste bort» stemmen i slike systemer er liten, i tillegg til at mange velgere har *like positive* vurderinger av flere partier. Følgelig er det utviklet andre alternative definisjoner av taktisk stemmegivning (Jenssen, 2014; 2017).

Men det finnes også sider ved taktisk stemmegivning som i liten grad er utforsket. Før valg er

det mange velgere som, bevisst eller ubevisst, befinner seg i taktiske situasjoner hvor deres foretrukne parti står i fare for å havne under sperregrensen, miste et utsatt distriktsmandat eller bli trukket inn i spillet rundt en koalisjonsdannelse. Velgere som opplever et taktisk dilemma, må dermed velge mellom å stemme oppriktig på det foretrukne partiet eller stemme på andre partier med bedre mandatsjanser. Her vil rasjonalistisk teori karakterisere velgerne som ikke stemmer på partier med representasjonsmuligheter som «irrasjonelle» fordi nytten av å stemme på et parti med dårlige eller ingen mandatsjanser, er null. Man ser imidlertid at mange velgere – tross deres foretrukne partis minimale mandatsjanser – velger å stemme på dette partiet. Nasjonale eksempler på dette er velgere utenfor Oslo som stemmer på Rødt og MDG, velgere utenfor Nordland og Troms som stemmer på Kystpartiet, og velgere som stemmer på svært små partier slik som Pensjonistpartiet og Demokratene.

Oppgaven søker å bidra til å fylle hullet i litteraturen hva gjelder motivasjonen bak atferden til disse velgerne. Downs (1957) beskriver deres atferd som «irrasjonell», og har ingenting mer å si om dem. Denne avskrivningen har også preget litteraturen etter Downs (1957), men det bør være mulig å si noe mer om denne velgergruppen. Kanskje er de ikke irrasjonelle, men tenker fornuftig og vurderer konsekvenser av egen valghandling. Det kan være en like rasjonell avgjørelse, i betydningen veloverveid og gjennomtenkt avgjørelse, å ikke stemme taktisk, og det kan være en avgjørelse basert på andre faktorer enn frykten for å kaste bort stemmen sin. Å stemme oppriktig, det motsatte av å stemme taktisk, kan være et uttrykk for sterk partiidentifikasjon eller kritiske moralske holdninger til fenomenet «taktisk stemmegivning». På den andre siden kan det også skyldes lav politisk kunnskap og interesse, eller at en aldri ble oppfordret til å stemme taktisk. Det er dette oppgaven har som formål å undersøke. Problemstillingen er:

Hva skiller oppriktige og taktiske velgere?

Oppgaven tar utgangspunkt i velgere som vurderer å stemme på to partier. Noen av disse velgerne stemmer taktisk, mens andre stemmer oppriktig, og spørsmålet blir dermed hva det er som skiller de to gruppene fra hverandre, og hvilke egenskaper de oppriktige velgere har som de taktiske velgerne ikke har. Oppgaven sammenligner dermed velgere med en taktisk motivert stemme og velgere med en oppriktig motivert stemme når de står i valget mellom to partier.

Et alternativt sammenligningsgrunnlag hadde vært å sammenligne de taktiske velgerne med velgere som aldri vurderte mer enn ett parti. På grunn av oppgavens omfang er ikke dette gjort. Ulempen med dette er at jakten på hva som styrer folk i retning av et oppriktig kontra et taktisk valg blir vanskeligere, og effektene mindre. Dersom velgerne som kun vurderte ett parti hadde utgjort sammenligningsgrunnlaget ville trolig hypotesene og effektene av noen av de uavhengige variablene, vært sterkere. Dette blant annet fordi mange i denne gruppen er uinteresserte vanevelgere. Fordelen med mitt valg av sammenligningsgrunnlag er derimot at oppgaven fokuserer på valgsituasjonen mange velgere opplever. Mange ser relevansen av taktiske hensyn for sitt valg, men kanskje ikke alle. Jeg stiller dermed spørsmålet: *hva avgjør om valget blir oppriktig eller taktisk når en velger står i valget mellom to partier?* Med dette spørsmålet blir de som aldri vurderte flere partier, irrelevante, og det er altså avvenningen mellom oppriktige og taktiske hensyn når det kommer til endelig partivalg som står i fokus.

Å føle tilhørighet til et bestemt parti skiller seg ut som en faktor som sannsynligvis har påvirkning på hvorfor velgere ikke stemmer taktisk. Velgere som føler seg sterkt knyttet til et bestemt parti, vil gjerne stemme på dette uansett hvilken taktisk situasjon partiet måtte befinne seg i. Det er dermed sannsynlig at de heller ikke vil stemme taktisk på andre partier. Videre kan det tenkes at lav politisk kunnskap og interesse kan påvirke velgeres handlinger i tiden før og under et valg. Taktisk stemmegivning er, slik den beskrives i rasjonalistisk teori, en kompleks handling som krever et visst nivå av kunnskap om valgsystemet samt kjennskap til styrkeforholdet mellom partiene for å kunne gjenkjenne taktiske situasjoner. Det må også foreligge et minimum av politisk interesse og vilje til å gjenkjenne og handle i taktiske situasjoner. Det er derfor tenkelig at velgere med lav kunnskap om og interesse for politikk ikke stemmer taktisk. Mange velgere oppfordres også til å stemme taktisk, enten av nær omgangskrets, av politiske aktører eller gjennom TV, radio og internett, og dette kan tenkes å påvirke velgere til å avgi en taktisk stemme. I tillegg tyder tidligere forskning på at taktisk stemmegivning anses som amoralsk av mange, som en måte å manipulere et rettferdig valgsystem på. En slik holdning, kan dermed tenkes å styre velgerne bort fra å avgi en taktisk stemme. Oppgaven undersøker hvorvidt de overnevnte faktorene har påvirkning på hvorfor velgere i taktiske situasjoner, ikke stemmer taktisk.

1.1 Oppgavens struktur

I neste kapittel følger en kort presentasjon av forskningsfeltet rundt taktisk stemmegivning. Her legges det særlig vekt på innholdet i den rasjonalistiske standarddefinisjonen av begrepet og dens begrensninger hva gjelder undersøkelser i PR-systemer. En alternativ definisjon av taktisk stemmegivning samt de ulike taktiske situasjonene mest vanlig i PR-systemer, presenteres også. Kapittel 3 tar for seg oppgavens teoretiske grunnlag, hvor det fokuseres på de uavhengige variablene: partiidentifikasjon, politisk kunnskap og interesse, oppfordringer til å stemme taktisk og moralske vurderinger av taktisk stemmegivning. I kapittel 4 presenteres oppgavens datamateriale og metode, og i kapittel 5 presenteres og kommenteres resultatene fra analysene. Disse viser at velgere som anser taktisk stemmegivning som galt i stor grad påvirker velgere til å ikke stemme taktisk. Det samme gjelder til dels for velgere som føler tilhørighet med et bestemt parti, og for velgere som ble oppfordret til å stemme taktisk. Politisk kunnskap og interesse har liten eller ingen påvirkning på hvorfor velgere ikke stemmer taktisk. Oppgaven avsluttes med en diskusjon rundt resultatene og hvordan noen av disse kan sies å tale imot rasjonalistisk teoris argument om irrasjonelle velgere. Avslutningsvis vil jeg også si noe om hva som kan være interessant å forske videre på i forbindelse med oppgavens tematikk.

2.0 Ulike definisjoner av taktisk stemmegivning og ulike taktiske situasjoner

De fleste definisjoner av taktisk stemmegivning er tuftet på rasjonalistisk teori. Noen (Jenssen, 2014; 2017; Jenssen & Nylén, 2015) mener imidlertid at fokuset på velgernes kalkulerende atferd ikke er velegnet for undersøkelser av taktiske velgere i PR-systemer. Selv om oppgaven fokuserer på oppriktige velgere anses det likevel som nødvendig å kort drøfte den rasjonalistiske standarddefinisjonen som dominerer litteraturen om taktisk stemmegivning. Dette for å problematisere dens evne til å forklare både taktisk og oppriktig stemmegivning i PR-systemer. En alternativ definisjon av taktisk stemmegivning mer egnet for PR-systemer presenteres også. Videre tar det meste av forskningen gjort på taktisk stemmegivning utgangspunkt i FPTP-systemer (Cox & Shugart, 1996; Alvarez & Nagler, 2000). Slike valgsystem er grunnleggende forskjellig fra PR-systemer, og de to systemene genererer ulike taktiske situasjoner (Abramson m.fl., 2010). Samtidig er variasjonen innenfor PR-systemer stor, og Norge, som flere andre land, har en unik variant av dette valgsystemet (NOU, 2001:3). På grunn av oppgavens omfang og fokus, vil ikke det norske systemets egenart bli drøftet i stor dybde, men de ulike taktiske situasjonene mest vanlig i PR-systemer, og forskjellene mellom disse, presenteres.

2.1 Standarddefinisjonen av taktisk stemmegivning

Med utgangspunkt i rasjonalistisk teori, argumenterte Downs (1957, s. 48), som en av de fremste teoretikerne på feltet, for at «*a rational voter decides what party he believes will benefit him most: then he tries to estimate whether his party has any chance of winning*». Grunntanken er at en velger alltid først vil anslå og kalkulere seg fram til den forventede nytten for hvert parti. Dette vil si nytten en velger har av at et bestemt parti utøver sin politikk satt sammen med sannsynligheten for at partiet vinner et mandat. Dernest går stemmen til det partiet som gir høyest forventet nytte (Jenssen & Nylén, 2015). Stemmen anses som taktisk dersom den ikke går til det partiet som blir høyest vurdert av velgeren (Downs 1957; Niemi m.fl., 1992; Blais & Nadeau, 1996; Alvarez & Nagler 2000; Alvarez m.fl., 2006). En rasjonell velger vil ifølge teorien stemme på det partiet som med størst sannsynlighet vil gi ham den politikken han ønsker for ham selv, selv om det betyr å stemme på et parti han vurderer mer negativt enn det foretrukne partiet. En velger som ikke foretar en slik vurdering av alle alternative kombinasjoner av mål og middel, anses som «irrasjonell» (Downs, 1957). Sannsynligheten for at den rasjonelle velgeren stemmer taktisk øker (i) jo svakere

mandatsjansene til det foretrukne partiet er, og særlig hvis (ii) det andrerangerte partiet står i fare for å tape for et tredje- eller enda lavere rangert parti (Niemi m.fl., 1992; Blais & Nadeau, 1996; Alvarez & Nagler, 2000; Alvarez m.fl., 2006; Viñuela & Artés, 2011). Til grunn for teorien ligger også antakelser om velgere som kalkulerende med fullstendig informasjon om partiene og kandidatenes vinnere sjanser og muligheter for representasjon.

Flere rasjonalistiske definisjoner av taktisk stemmegivning finnes. Inspirert av Downs (1957) definerte Blais og Nadeau (1996, s. 40) en strategisk¹ stemme som «*a vote for a second-preferred party (candidate) rather than for the first-preferred one, motivated by the perception that the former has a better chance of winning the election*». Deres definisjon slakker noe på forutsetningene om at en velger har fullstendig informasjon og kalkulerer forventet nytte for alle partiene. De mener velgeren har en oppfatning om dette, men at han ikke har fullstendig informasjon ei heller kalkulerer avstanden mellom partiene nøyaktig (teorien sier ikke noe om hvordan velgeren rangerer partiene). Noe kritisk til Blais og Nadeau (1996) sin definisjon, definerer Fisher (2004, s. 157) på sin side en taktisk velger som en som «*votes for a party they believe is more likely to win than their preferred party, to best influence who wins in the constituency*». Denne definisjonen mener han er mer presis med tanke på forutsetninger i den rasjonalistiske teorien: den tilsier at taktiske velgere har kortsiktige, instrumentelle motivasjoner for sitt valg (det vil si at de ønsker å påvirke valget ved førstkomme valg), stemmen går ikke til det mest foretrukne partiet, og valget baseres på en vurdering av nyttemaksimering.

Det meste av forskningen gjort på taktisk stemmegivning tar utgangspunkt i flertallsvalg i enkeltmannskretser med tre eller flere konkurrerende partier eller kandidater (Cox og Shugart, 1996; Alvarez & Nagler 2000). I slike valgssystemer vil det oppstå et dilemma knyttet til bortkastete stemmer. Dersom ens foretrukne parti har små sjanser for å vinne, må velgeren enten stemme oppriktig (altså på det partiet vedkommende foretrekker), og kaste bort stemmen sin eller stemme taktisk på et av de konkurransedyktige partiene («det minste ondet») (Downs, 1957; Jenssen, 2014; 2017). Logikken er enkel å følge: hvis man tror at det

¹ I litteraturen brukes begrepene «taktiske» og «strategiske» velgere om hverandre. Cox (1997, s. 77) skiller mellom disse to begrepene, og skriver at taktiske velgere handler med øye for det kommende valget, mens strategiske velgere stemmer med tanke på et senere valg. Cox' skille har ikke fått fullt gjennomslag, og mange mener at taktisk og strategisk betyr det samme. Men for å framheve at det i oppgaven er snakk om tidsavgrensede og situasjonsavhengige vurderinger, brukes begrepet «taktiske velgere» framfor «strategiske velgere».

foretrukne partiet ikke har muligheter for å få mandater, må man stemme på det nest beste for å unngå å kaste bort stemmen sin. Dersom man ikke gjør dette, handler man irrasjonelt.

2.2 Standarddefinisjonen i PR-systemer

Oppsummert kan det sies å ligge tre antakelser om velgere til grunn for den rasjonalistiske teorien (Jenssen, 2017, s. 7): velgere er i stand til å rangere alle partiene etter deres politiske attraktivitet, de har den nødvendige forståelsen av valgsystemet og kjenner styrkeforholdet mellom partiene, og de kalkulerer den forventede nytten for hvert parti. Disse antakelsene – eller kravene til velgerne om en vil – er ikke alltid realistiske, særlig ikke i komplekse valgsystemer, slik som det norske.

I PR-systemer er det ofte langt flere partier enn i flertallssystemer, noe som gjør at mange velgere har såkalte vurderingssett, hvor de anser to eller flere partier som like politisk attraktive (Thomassen, 1976; Irwin & van Holsteyn, 2012; Jenssen & Nylén, 2015; Jenssen, 2017). Dette gjelder nær 6 av 10 norske velgere (Karlsen & Aardal, 2011). De har med andre ord, *ikke* en entydig rangering av partiene. Blant disse velgerne er det en betydelig andel som lar taktiske vurderinger bestemme det endelige partivalget. Dette fanger ikke standarddefinisjonen opp. Jenssen (2017) peker på at en definisjon hvor disse velgerne ikke innlemmes, kan føre til at man underestimerer antallet taktiske stemmer i PR-systemer.

Det kan også sies å være problematisk å anta at en velger alltid er riktig informert om styrkeforholdet mellom partiene, kanskje særlig på valgkrets nivå (Jenssen, 2017). Informasjon om dette kan påvirkes både av medier, familie og omgangskrets, og det er vanskelig å vite hvor riktig og nøyaktig denne informasjonen er. I tillegg er det heller ikke å forvente at en velger kalkulerer den forventede nytten for hvert parti (Jenssen, 2017). Flere (for eksempel Tavits & Annues, 2006; Lago, 2008; 2012; Bowler m.fl., 2010; Irwin & van Holsteyn, 2012) har pekt på at velgere heller enn å estimere sannsynligheter når de skal stemme i valgkretser med færre representanter enn partier, anvender ulike mentale snarveier («heuristic»). Dette kan for eksempel være ønsketenkning, tidligere erfaringer, informasjon fra partikampanjer og meningsmålinger. Bowler m.fl. (2010) mener også at velgere har en tendens til å overestimere mandatsjansene til deres foretrukne parti.

Videre kartlegger ikke mye av forskningen om taktisk stemmegivning, motivet for denne

atferden. Dette anser Jenssen og Nylén (2015) som problematisk da de mener dette er nødvendig for å forstå taktisk stemmegivning, også innenfor den rasjonalistiske tradisjonen. Vanligvis nøyer en seg med å konstatere at noen stemmer på et annet parti enn det høyest rangerte. Med ytterst få unntak slutter en fra valghandlingen til motivet i den rasjonalistiske litteraturen: velgeren som stemmer på et lavere rangert parti, må ha et taktisk motiv. Dette er ikke nødvendigvis tilfelle, og en definisjon hvor den taktiske velgerens motivasjon blir tatt i betraktning kan derfor være av interesse. Dette også fordi velgere i PR-systemer kan oppleve andre taktiske dilemmaer enn velgere i FPRP-systemer, noe som genererer andre motiv for taktisk stemmegivning.

I FPTP-systemer med tre eller flere partier opplever relativt mange å måtte velge mellom å stemme oppriktig, men bortkastet og å stemme for «det minste ondet» (Jenssen, 2014). Denne situasjonen er mindre vanlig i PR-systemer fordi en stemme i de aller fleste tilfeller bidrar til representasjon, og dermed sjeldent er bortkastet (Abramson m.fl., 2010; Aardal, 2010). Situasjonen kan imidlertid oppstå når partier står i fare for å falle under sperregrensen (Abramson m.fl., 2010; Jenssen, 2014; Jenssen og Nylén, 2015). En definisjon av taktisk stemmegiving som ikke kun ser på frykten for kaste bort stemmen som eneste motiv for å stemme taktisk, virker dermed mer passende for undersøkelser i PR-systemer. Her kan en velger stemme på bakgrunn av et ønske om å oppnå en viss politikk framfor å stemme med motivasjonen at ens foretrukne parti skal vinne valget (Jenssen & Nylén, 2015). Ønsket politikk kan for eksempel være at et annet parti enn det foretrukne, får mandater, kommer over sperregrensen eller blir en del av regjeringskoalisjonen. Å ikke se til slike taktiske motiver for taktisk stemmegivning i PR-systemer ville være uheldig, fordi disse taktiske situasjonene oppstår hyppig i slike systemer (Jenssen, 2014; Jenssen & Nylén, 2015).

2.3 En alternativ definisjon av taktisk stemmegivning

Basert på standarddefinisjonens svakheter i møte med PR-systemer, presenterer Jenssen (2017, s. 11) en alternativ definisjon av taktisk stemmegivning. Han definerer en stemme som taktisk når «*tactical considerations carry more weight in the final choice between two (or more) parties than political agreement: the tactical advantage associated with the one party outweighs the political advantage of others*». Det som avgjør om en velger stemmer taktisk eller ikke, avhenger av den relative vekten som tillegges henholdsvis politisk enighet og taktiske vurderinger (Jenssen, 2017, s. 11). Jenssen (2017) påpeker også at denne definisjonen

har konkrete fordeler når det kommer til bruk i studier av PR-systemer: Den fokuserer ikke på frykten for å kaste bort stemmen som eneste motiv for å stemme taktisk, den kobler ikke taktisk stemmegivning til en spesifikk taktisk situasjon, og den er mer realistisk i beskrivelsen av velgernes tankegang. I tillegg åpner den opp for å kunne kartlegge motivasjonen bak avgitt stemme, og innlemmer velgere som anser to eller flere partier som like politisk attraktive.

Oppgaven bygger på Jenssens (2017) overnevnte definisjon av taktisk stemmegivning, da denne anses som mer egnet for bruk i undersøkelser av PR-systemer enn standarddefinisjonen.

2.4 De ulike taktiske situasjonene i PR-systemer

En taktisk situasjon defineres av Heath m.fl. (1991, s. 52) som «*a situation that encourages tactical considerations among some voters*». I PR-systemer kan det oppstå tre ulike taktiske situasjoner.

Den første taktiske situasjonen er knyttet til det som ofte omtales som «konkurransen om det siste distriktsmandatet i kretsen» (Jenssen, 2014; 2017). Ifølge M+1-regelen, inspirert av Duverger (1959) (Reed, 1990; Cox & Shugart, 1996) er antallet levedyktige partier i en valgkrets likt eller rett over antallet mandater (M) i valgkretsen. Antallet konkurransedyktige partier blir gjerne M+1 fordi velgere vil forlate partier som ikke har muligheter til å konkurrere om mandater (så fremt det ikke finnes ordninger for utjevningsmandater i systemet). Denne effekten vil avta kraftig dersom antall mandater i valgkretsen er over fem. Velgere kan minste sin taktiske motivasjon fordi forskjellen mellom å tape og vinne sistemandatet blir svært liten (Cox, 1997; Lago, 2008; Jenssen & Nylén, 2015). Dette vil altså si at når proporsjonaliteten øker vil motivet for å stemme taktisk på et parti som har mandatsjanser, bli svakere (Jenssen & Nylén, 2015).

Videre har ofte PR-systemer en representativ sperregrense som hindrer partier under sperregrensen i å oppnå representasjon (Gallagher & Mitchell, 2005). Dermed blir det mye fokus på de små partienes mulighet til å greie sperregrensen. Dette skaper ifølge Jenssen (2014, s. 3) to former for taktisk stemming. Den ene er såkalte «støttestemmer» («support votes») hvor partier får stemmer med motivasjonen om å hjelpe dem over sperregrensen. Den andre er «fanefluktestemmer» («defecting votes») som innebærer at velgere forlater partier når

det virker usannsynlig at de vil klare å komme over sperregrensen.

Den tredje taktiske situasjonen i PR-systemer er knyttet til dannelsen av koalisjoner (Jenssen, 2014). Koalisjonsregjeringer er ofte regelen heller enn unntaket i PR-systemer (Katz, 1997; Gallagher & Mitchell, 2005), og det er ikke alltid slik at en stemme til foretrukket parti er en stemme til foretrukket koalisjon (Blais & Massicotte, 1996). Dette innebærer at det kan oppstå situasjoner hvor velgere vurderer å gå vekk fra sitt foretrukne parti for å påvirke en koalisjonsdannelse. Velgere kan anse det som bortkastet å stemme på partier som trolig ikke blir med i regjeringen (Bargsted & Kedar, 2009; Bowler m.fl., 2010), og de kan anse det som viktigere å fokusere på koalisjonssammensetningen enn sammensetningen av den lovgivende forsamlingen (Blais m.fl., 2005; Bäck & Rosema, 2008; Hobolt & Karp, 2010). Ofte kan det også være et ønske om å flytte den interne maktbalansen mellom partiene innad i koalisjonen som leder til denne formen for taktisk stemmegivning (Duch m.fl., 2010; Jenssen, 2014; 2017).

2.4.1 Forskjeller mellom de tre taktiske situasjonene

Det er videre viktig å presisere at de tre taktiske situasjonene er ulike, og at forskjellene har betydning for hva som kan forventes av resultater i oppgavens analyser. Tabellen nedenfor viser noen av de mest sentrale forskjellene.

Tabell 1: Forskjeller mellom de ulike taktiske situasjonene.

	Fokus i lokal/ region- mediene	Fokus i riksmediene	Partienes grad av fokus	Muligheter for å kaste bort stemmen sin	Krevende å forstå for velgerne?
Konkurransen om det siste distriktsmandatet i kretsen	Ja, men primært i fylker med få mandater, og mest der personvalg og lokalpatriotisme er viktig.	Nei, ingen fokus.	Bare lokalpartiene på fylkesnivå som fokuserer på dette, og mest de som tror at «deres» kandidat står i fare for å tape.	Ingen muligheter dersom partiet har over 4 % oppslutning.	Nei, enkelt dersom det finnes lokale medier med dette fokuset.
Sperregrense- situasjonen	Noe.	Ja, et stort fokus.	Fokuset er stort for alle partiene, og mest for de små.	Ja, store muligheter.	Nei, enkelt på grunn av lett tilgjengelig informasjon.
Koalisjonsdannelser	Lite.	Noe fokus.	Mest partistrategene og partilederne som har fokus på dette.	Ingen muligheter dersom partiet har over 4 % i oppslutning.	Mer krevende, bare de mest interesserte henger med.

Den taktiske situasjonen rundt konkurransen om det siste distriktsmandatet har svært lite fokus i riksmidlene. Den får derimot mer oppmerksomhet i lokal- og regionmidlene, noe som trolig har sammenheng med at denne taktiske situasjonen ligger på lokalt nivå, og ikke på nasjonalt nivå. Fokuset finnes imidlertid primært i fylker med få mandater, og gjerne der personvalg og lokalpatriotisme er viktig. En velger opplever lite eller overhodet ikke et fokus på sistemandatet, dersom han bor i store valgkretser, noe mange gjør, slik som Oslo, Akershus, Hordaland, Rogaland og Sør-Trøndelag (det finnes unntak, for eksempel når det gjelder partiledere i små partier). Interessen er derimot større i fylker som Sogn og Fjordane, Aust-Agder og Finnmark, der det bor få. Disse utgjør dermed også få case i undersøkelsen oppgaven baserer seg på. Sperregrense-situasjonen får noe oppmerksomhet i region- og lokalmidlene, mens den i riksmidlene har et stort fokus. Situasjonen vedrørende koalisjonsdannelser, får noe oppmerksomhet i riksmidlene, men lite oppmerksomhet i lokal- og regionmidlene.

Sperregrensen er den situasjonen som får mest oppmerksomhet fra partiene selv, særlig fra de små partiene. Stort sett er det partistrategene og partilederne som har fokus på danningen av koalisjoner, mens det kun er lokalpartiene på fylkesnivå, og da oftest de som tror at deres kandidat står i fare for å tape, som fokuserer på konkurransen om det siste distriktsmandatet. Også her kan dette ha sammenheng med at sistnevnte situasjon er aktuell på lokalt nivå, og ikke på nasjonalt nivå.

Muligheten for å kaste bort stemmen sin er desidert størst i situasjonen rundt sperregrensen. Muligheten for dette i de to andre situasjonene er kun tilstede dersom man stemmer på et parti som har mindre enn 4 % oppslutning. Videre er også sperregrense-situasjonen minst krevende å forstå for de aller fleste velgerne. Konkurransen om det siste distriktsmandatet er nokså enkel å forstå, men her med et forbehold om at det finnes lokale medier med dette fokuset. Situasjonen rundt koalisjonsdannelser er mer krevende å forstå for velgere flest. Dette kan også henge sammen med et mindre mediefokus og dermed mindre tilgjengelig informasjon.

Basert på disse forskjellene mellom de taktiske situasjonene, er det å forvente størst forklaringskraft i analysen av sperregrense-situasjonen. Her er det store muligheter for å kaste bort stemmen, det er stort fokus på det taktiske dilemmaet særlig i riksmidlene, men også til dels i region- og lokalmidlene, situasjonen er enkel å forstå for de aller fleste velgere, i tillegg til at partiene, særlig de små, fokuserer på situasjonen. Dette er ikke i like stor grad tilfelle

med de to andre situasjonene. Det er dermed å forvente at effektene av de uavhengige variablene vil være større i analysen av sperregrense-situasjonen sammenlignet med effektene i analysene av de to andre taktiske situasjonene.

3.0 Teoretisk utgangspunkt

I denne delen av oppgaven drøfter jeg hvorfor velgere i taktiske situasjoner stemmer oppriktig framfor taktisk, og hvorfor deres atferd ikke bare kan karakteriseres som «irrasjonell», nærmest uforklarlig. Jeg vil gjøre rede for teoriene om partiidentifikasjon, politisk kunnskap og interesse, oppfordringer til å stemme taktisk, og tillit til myndighetene, for deretter å knytte disse uavhengige variablene til taktisk og oppriktig stemmegivning. Oppgavens hypoteser presenteres i et eget delkapittel.

3.1 Partiidentifikasjon og velgeratferd

Mange velgere stemmer på det samme partiet valg etter valg, og vurderer sjeldent å stemme på andre partier. De føler seg gjerne spesielt knyttet til et bestemt parti (Campbell m.fl., 1960), og sett i sammenheng med taktisk stemmegivning, kan det tenkes at velgere med sterk partiidentifikasjon ikke vil vurdere å stemme taktisk på andre partier.

Partiidentifikasjon som førende for velgeratferd ble utviklet og systematisert i *The American Voter* (1960) av Campbell, Converse, Miller og Stokes, og deres definisjon av begrepet anses gjerne som standarddefinisjonen. Forfatterne tok i hovedsak utgangspunkt i det amerikanske presidentvalget i 1952 og 1956, og undersøkte hva som fikk et individ til å stemme på en av de to aktuelle kandidatene. På bakgrunn av dette utviklet de den såkalte Michiganmodellen. Denne sier noe om forventet velgeratferd og vektlegger særlig partiidentifikasjon som en avgjørende faktor (Campbell m.fl., 1960). Modellen inneholder flere komponenter enn det som presenteres her, og på grunn av oppgavens problemstilling, kommer jeg i hovedsak til å fokusere på partiidentifikasjon som et psykologisk bånd mellom velger og parti.

Inspirert av *The American Voter* (1960), definerer Dalton (2016) partiidentifikasjon slik:

Party identification is a long-term, affective attachment to one's preferred political party. Cross-national research finds that these party identities are a potent cue in guiding the attitudes and behaviour of the average person. (...) And given the limited information most people have about complex political issues, party ties provide a cue to what positions one should support.

Essensen i Michiganmodellen er at partiidentifikasjon utvikler seg som en psykologisk tilknytning til et parti. Det er ikke noe individer selv velger å ha, men den formes i barndommen gjennom at barn og ungdom passivt knytter seg til bestemt parti. Dette skjer som

en konsekvens av deres politiske sosialisering i barndommen og tenårene, hvor foreldrenes påvirkning står særlig sentralt (Campbell m.fl., 1960; Miller, 1976; Pappi, 2011; Dalton, 2016). I tråd med denne argumentasjonen viser Jennings og Niemi (1974) at barn nærmest arver sin partiidentifikasjon fra foreldrene.

Ifølge modellen er partiidentifikasjon stabil gjennom livet, og forsterkes med alderen og gjennom erfaring med politikk og stemming (Campbell m.fl., 1960; Crewe, 1976; Thomassen, 2005; Pappi, 2011). Partiidentifikasjon kan ses som et «perceptual screen» (Campbell m.fl., 1960, s. 133; Helm, 1979; Dalton, 2016), noe som vil si at velgere vil selektere ut og lytte til informasjon som er i overenstemmelse med deres partis verdier og holdninger, og luke ut informasjon som går imot det de og partiet står for. Som en følge av slik selektering, vil partiidentifikasjonen holde seg stabil over tid samtidig som den blir sterkere og sterkere med alderen (Campbell m.fl., 1960; Helm, 1979; Dalton, 2016). Basert på *The American Voter* (1960) påpeker flere også at partiidentifikasjon kan bli sett på som en politisk veileder som hjelper velgere å bestemme seg for hvilket parti de skal stemme på samt å orientere seg i det politiske landskapet (Miller, 1976; Shively, 1979; 1980; Thomassen, 2005; Pappi, 2011).

I mange tilfeller kan også partiidentifikasjonen bli svært sterk, og den kan utvikle seg til å bli nærmest immun mot nesten alt av «forstyrrelser». Dette innebærer at mange velgere følger og stemmer på partiet de føler tilknytning til, uten å nødvendigvis ha gjort nye politiske vurderinger av partiene før et valg. Achen og Bartles (2016) trekker fram at velgere vil fortsette å stemme på partiet de føler tilhørighet med, også lenge etter at partiet slutter å være i overenstemmelse med deres interesser. Crewe (1976) peker i dette henseende på at en sterk partiidentifikasjon kan føre til at velgere stemmer på et bestemt parti av gammel vane, og dermed kan karakteriseres som vanevelgere. Jenssen (2014) presiserer at økende partiloyalitet ikke alltid er koblet sammen med et økende følelsesmessig engasjement for partiet.

Men det er også slik at selv velgere med sterk partiidentifikasjon kan tvile og stemme på andre kandidater eller partier ved noen valg, ifølge *The American Voter* (1960). Den typiske situasjonen dette skjer i beskrives politisk ved at en bestemt kandidat eller et bestemt valgprogram får en velger til å skifte side – det andre partiet representerer bedre det velgeren ønsker, enn partiet velgeren identifiserer seg med. Velgeren vil derimot alltid vende «hjem» igjen og stemme på partiet han føler tilhørighet med («homingeffekten») (Campbell m.fl., 1960).

Videre bør det nevnes at Campbell m.fl. (1960) sin definisjon og tilnærming til partiidentifikasjon har blitt modifisert og kritisert siden den først ble lansert i *The American Voter*. Som en konsekvens av dette finnes det i dag flere andre rasjonalistiske definisjoner og tolkninger av fenomenet (se for eksempel Fiorina (1981) og Berglund (2004)). Jeg velger likevel i denne oppgaven å forstå partiidentifikasjon i tråd med den originale forståelsen presentert av Campbell m.fl. (1960).

3.1.1 Svekket partiidentifikasjon blant velgere

I mange land i dag er det tendenser til svekket partiidentifikasjon blant velgerne. Dette gjelder i Norge (Jenssen, 1999; Berglund, 2004) så vel som i andre europeiske land (Berglund m.fl., 2005). Dalton (2000) mener at dette kan ha sammenheng med et høyere utdanningsnivå blant borgere samt en større informasjonsflyt som en følge av teknologisk utvikling og modernisering. Dette vil innebære at velgere ikke lenger er like avhengig av partier som politiske veiledere. Til tross for nedgang i partiidentifikasjon i flere land, er den fortsatt tilstedeværende og sterk hos mange velgere, særlig hos eldre (Crewe & Thomson, 1999; Jenssen, 2016), og Berglund m.fl. (2005) viser at blant de som har partiidentifikasjon, stemmer seks av sju på partiet de identifiserer seg med. Det er dermed fortsatt relevant og interessant å undersøke om partiidentifikasjon har en sammenheng med taktisk stemmegivning, og hvorfor velgere ikke stemmer taktisk.

3.1.2 Partiidentifikasjon og taktisk stemmegivning

Sett i lys av Campbell m.fl. (1960) sin definisjon av partiidentifikasjon, mener Fisher (2001a) at taktisk stemmegivning ikke bør være noe tenkelig alternativ for velgere med sterk partiidentifikasjon. Mest sannsynlig vil ikke disse velgerne befinne seg i en taktisk situasjon i det hele tatt da de ikke vurderer noen andre partier enn det de føler seg knyttet til. Taktisk stemmegivning vil dermed aldri være en del av deres stemmeavgjørelse. Jenssen (2014; 2016) peker på det samme, og mener at en sterk lojalitet til et parti, gjør taktisk stemmegivning vanskelig å vurdere i det hele tatt.

Niemi m.fl. (1992) mener at styrken på ens partiidentifikasjon kan påvirke taktisk stemmegivning da det er en indikator på nytten man kan oppnå ved at ens mest foretrukne

parti vinner². De finner at velgere med sterk partiidentifikasjon i liten grad er tilbøyelige til å stemme taktisk selv når partiet deres er i en håpløs situasjon. Velgere med svak partiidentifikasjon er i større grad tilbøyelige til å forlate partiet sitt når det er usannsynlig at det vil vinne (Niemi m.fl., 1992). Tilsvarende funn er også gjort av Evans (1994) og Karp m.fl. (2002).

Blais (2002) undersøker det kanadiske valget i 1988 og finner at en klar majoritet av de med sterk partiidentifikasjon valgte å ikke stemme taktisk selv når partiet deres ikke var i nærheten av å vinne. Resultatene viser dermed at sterk partiidentifikasjon gjør velgere mindre tilbøyelige til å avgi en taktisk stemme. Fisher (2001a) viser i sin undersøkelse at sterk partiidentifikasjon er assosiert med et lavere nivå av taktisk stemmegivning, i tillegg til at velgere med svak partiidentifikasjon mindre sannsynlig vil stemme taktisk enn de uten partiidentifikasjon. Velgere med sterk partiidentifikasjon har større sannsynlighet for å instinktivt stemme på sitt foretrukne parti uten å vurdere de taktiske situasjonene som måtte oppstå, og følgelig er det mindre sannsynlig at disse vil stemme taktisk (Fisher, 2001a).

3.2 Politisk kunnskap og interesse, og velgeratferd

Kunnskap er en viktig politisk ressurs, og Delli Carpini og Keeter (1996, s. 10) definerer politisk kunnskap som «*the range of factual information about politics that is stored in the long-term memory*». «Factual information» skiller korrekt politisk kunnskap fra ukorrekte forestillinger om politikk som innbyggere ofte har (Delli Carpini & Keeter, 1996, s. 11).

Politisk kunnskap og interesse kan ses på som nødvendige forutsetninger for å kunne stemme taktisk da taktisk stemmegivning forutsetter at man gjenkjenner taktiske dilemmaer (Fisher, 2001b). Det er dermed tenkelig at velgere med høy politisk kunnskap og interesse forstår konsekvenser av en avgitt taktisk stemme, og kan ønske å handle i taktiske situasjoner. Dermed er de også mer tilbøyelige til å stemme taktisk. Grunnet mangel på forståelse og interesse, vil mest sannsynlig velgere med lav politisk kunnskap og interesse, stemme oppriktig framfor taktisk.

Taktisk stemmegivning, slik den beskrives i rasjonalistisk teori, er på mange måter en

² Niemi m.fl. (1992) bygger på Fiorina (1981) sin forståelse av partiidentifikasjon som «telleverk», og ikke på partiidentifikasjon som et psykologisk bånd.

krevende aktivitet. Her forutsetter taktisk stemmegivning at velgere entydig rangerer alle partiene etter hvor politisk attraktive de er, og at velgere har fullstendig og korrekt informasjon om alle partienes mandatsjanser og representasjonsmuligheter (Downs, 1957; Blais & Nadeau, 1996). Velgere må også ha god forståelse av hvordan valgsystemet fungerer for å kunne avgi en taktisk stemme (Downs, 1957; Blais & Nadeau, 1996). PR-systemer har ofte mange partier, og valgsystemene kan være svært komplekse (Cox, 1997; Jenssen, 2014). For den gjennomsnittlige velgeren kan det være vanskelig å fullt ut forstå konsekvenser av ens handlinger knyttet til disse systemene, og Aardal (2010) mener at en betydelig andel velgere ikke har god nok kunnskap til å kunne forstå det norske valgsystemet i sin helhet. Taktisk stemmegivning krever en viss form for tenkning, innsats og forståelse for valgsystemet (Fisher, 2001b), og politisk kunnskap og interesse blir dermed nødvendig for å kunne gjenkjenne taktiske situasjoner, forstå konsekvensen av en taktisk stemme, og også ha interessen av å avgi en slik stemme.

Det samme kan sies om velgeres muligheter til å ha fullstendig og korrekt informasjon om alle partienes mandatsjanser. Det er mye informasjon i mediene rundt et valg, og det er usikkerhet knyttet til hvor korrekt og nøyaktig denne informasjon er (Jenssen, 2017). Dette kan for eksempel være tilfelle med meningsmålinger og hvordan de ulike partiene ligger an. Taktisk stemmegivning krever dermed også her et visst nivå av politisk kunnskap og interesse.

3.2.1 Oppfordringer til taktisk stemmegivning

I den rasjonalistiske teorien ligger det i tillegg en forventning om at velgere kalkulerer seg fram til den forventete nytten for hvert parti. Jenssen (2016) påpeker imidlertid at mange velgere i stor grad lener seg på kampanjeinformasjon de får fra medier og politiske partier. Politiske partier og andre politiske aktører oppfordrer ofte velgere til å avgi en taktisk stemme dersom det er lønnsomt for dem (Heath m.fl., 1991; Lago, 2008), og lokale og regionale medier kan bevisst eller ubevisst oppfordre til taktisk stemmegivning gjennom deres «horserace journalism» (Jenssen, 2016, s. 30). Oppfordringer til taktisk atferd har også blitt mer og mer vanlig i den forstand at politikere, partier og medier presenterer taktiske argumenter og beskrivelser av taktiske situasjoner for velgerne (Jenssen, 2016). Dette var for eksempel tilfelle i Oslo under kommune- og fylkestingsvalget i 2015, hvor KrF oppfordret til taktisk stemmegivning på sitt parti for å sikre borgerlig flertall (Morland & Sørstahl, 2015).

Tilsvarende var tilfelle under 2017-valget, hvor det var mye oppfordringer om å stemme Venstre for å sikre borgerlig flertall i Stortinget (Ruud & Tjernshaugen, 2017). I oppgavens datamateriale rapporterte rundt 30 % av respondentene at de ble oppfordret til taktisk stemmegivning under stortingsvalget i 2017. Påvirkning på individet utenfra hva gjelder taktisk stemmegivning er dermed en faktor som kan ha effekt på om velgere stemmer taktisk eller oppriktig. Slik påvirkning kan være vanskelig å oppdage for mange velgere, og taktisk stemmegivning krever dermed også i dette tilfelle et visst nivå av politisk kunnskap og interesse.

3.2.2 Nivået av politisk kunnskap og interesse blant velgere

Lav politisk kunnskap og interesse blant innbyggere er velkjent innenfor samfunnsforskning. Achen og Bartels (2016), med eksempler fra USA, er blant dem som påpeker at velgere ikke er kapable ei heller interesserte i å oppfylle deres sentrale rolle i demokratiet. Niemi og Weisberg (2001, s. 109) mener at de fleste amerikanske velgerne ikke kan karakteriseres som «sophisticated political consumers». Lav politisk kunnskap og interesse blant amerikanske borgere belyses også blant annet av Delli Carpini og Keeter (1993; 1996), Andersen m.fl. (2002) og Lewis-Beck m.fl. (2008).

Nivået av politisk kunnskap og interesse er derimot høyere i Europa, særlig i Vest-Europa og Norden, enn i USA (Aarts m.fl., 2012)³. Ellis (2003) har undersøkt kunnskapsnivået blant norske velgere, og hun finner at nordmenn stort sett har god kunnskap om og oversikt over partiledere og partier. Rundt 30 % var derimot ikke (i 2003) klar over at Stortinget var delt mellom Lagtinget og Odelstinget (slik det var fram til 2009). Uavhengig av dette skal man være forsiktig med å karakterisere kunnskapsnivået her i landet, da det ikke eksisterer noen vedtatt standard. Videre er det viktig å nevne at valgdeltakelsen ved stortingsvalg i Norge har holdt seg relativt stabil på mellom 70 % og 80 % siden begynnelsen av 2000-tallet (Statistisk sentralbyrå, 2020). Dette kan vitne om en nokså høy politisk interesse blant den norske befolkningen.

³ Dette mener forfatterne har en sammenheng med at mediene i Europa i større grad enn i USA formidler mer og mer korrekt informasjon om det politiske systemet og valg (Aarts m.fl., 2012). Det kan også argumenteres for at velgere i mange europeiske land har det lettere på grunn av parti-sentrerte valgsystemer framfor kandidat-sentrerte systemer. Partiene er en lett gjenkjennelig «merkevare» som endrer seg lite fra valg til valg, mens velgere i kandidat-sentrerte land må ny-orientere seg for hver ny kandidat som dukker opp med sitt personlige program.

3.2.3 Politisk kunnskap og interesse, oppfordringer til å stemme taktisk og taktisk stemmegivning

Flere trekker fram at politisk kunnskap og interesse har sammenheng med tilbøyeligheten til å stemme taktisk. Fisher (2001b) finner at denne sammenhengen er sterk, og skriver at de som er interesserte i og har kunnskap om politikk er mer tilbøyelige til å stemme taktisk. Dette fordi de vil være mer oppmerksomme på og klar over taktiske muligheter og situasjoner, og de vil klare å forstå tanken og konsekvensene bak en slik avgitt stemme. Velgere med lav politisk kunnskap og interesse er muligens ikke klar over situasjonene og mulighetene til å avgi en taktisk stemme i det hele tatt (Fisher, 2001b). Karp m.fl. (2002) viser fram lignende resultater fra det newzealandske valget i 1996, og skriver at personer med et høyere kunnskapsnivå er mer tilbøyelige til å stemme taktisk enn de med mindre kunnskap. Disse velgerne har større sannsynlighet for å forlate partier som åpenbart ikke har vinner sjanser (Karp m.fl., 2002).

Bowler m.fl. (2010) finner at det i hovedsak er velgere med en viss oppmerksomhet og interesse for politikk som oppdager de taktiske situasjonene. Dette finner også Nylén (2014) i sin masteroppgave. Sistnevnte konkluderer med at politisk kunnskap høyner sannsynligheten for å stemme taktisk. Niemi m.fl. (1992) viser at kunnskap om valgkretsutfall, som en følge av kunnskap om valgsystemet og det å følge med på meningsmålinger, har en betydelig positiv effekt på taktisk stemmegivning. De konkluderer med at velgere med høy politisk kunnskap og interesse har best forståelse for avveininger rundt taktisk stemmegivning (Niemi m.fl., 1992). Dermed er det også trolig at disse er mer tilbøyelige til å stemme taktisk.

Jenssen (2014; 2016) på sin side viser derimot at norske taktiske velgere ikke er mer kompetente eller sofistikerte enn andre «vanlige» velgere. De er ikke mer interesserte i politikk, og ser heller ikke ut til å være mer kapable til å estimere sannsynligheten for valgsuksess for alle relevante partier, enn andre velgere (Jenssen, 2014; 2016). Her har med andre ord ikke politisk kunnskap og interesse særlig effekt på tilbøyeligheten til å stemme taktisk.

Videre undersøker også Jenssen (2014) hvordan oppfordringer til taktisk stemmegivning påvirker velgere. Han finner at velgere som blir oppfordret til å stemme taktisk, også er mer tilbøyelige til å gjøre dette sammenlignet med velgere som ikke oppfordres til slik atferd. Dette er særlig tilfelle når det er snakk om å stemme på et parti som er nærme sperregrensen.

Oppfordringer til å stemme taktisk har derimot ingen effekt hvis partiet velgeren oppfordres til å stemme på, ikke er en del av hans vurderingssett (Jenssen, 2014).

3.3 Diffus systemstøtte og velgeratferd

Taktisk stemmegivning blir av noen velgere sett på som amoralsk. De forbinder det med uærlighet, og anser taktisk stemmegivning som en måte å manipulere det demokratiske systemet på (Fisher, 2001b; Jenssen, 2014; 2016). De mener at man skal holde seg til det paritet man er mest enig, fordi det er slik demokratiet er og bør fungere. Dette uttalte også stortingsrepresentant for Ap, Anette Trettebergstuen, i 2009 etter at SV hadde oppfordret til å stemme taktisk (Østlendingen, 2009). Taktisk stemmegivning vurderes dermed i liten grad av velgere som anser det som galt (Jenssen, 2014). En slik tankegang kan vitne om en sterk tiltro til valgsystemet, det politiske systemet som helhet og demokratiet.

En form for sterk, men uspesifisert, tillit til det politiske systemet kalte Easton (1965; 1975) for «diffus systemstøtte». Begrepet defineres som «*evaluations of what an object is or represents - to the general meaning it has for a person - not of what it does*» (Easton, 1975, s. 444), og refererer til innbyggerens støtte til elementene det politiske systemet består av og dernest også støtte til systemet som helhet. En slik form for støtte innebærer en identifikasjon med nasjonen og det politiske systemet utover de eksisterende myndighetsinstitusjonene, og omfatter en mer grunnleggende støtte til systemet i seg selv (Dalton, 1998). Andre terminologier som omhandler det samme innholdet som diffus systemstøtte er «system affect», brukt av Almond og Verba (1965, s. 63) for å referere til «*generaliserte holdninger til systemet som en helhet*» (min oversettelse), og «*alienation/allegiance*»-skalaen beskrevet av Citrin m.fl. (1975, s. 3). Diffus systemstøtte kan også sies å være en del av det mer overordnede begrepet «politisk tillit», som både kan innebære tillit til nasjonen, det politiske systemet som helhet, politiske institusjoner, politikere og andre politiske aktører (Norris, 1999; Listhaug & Ringdal, 2008).

Diffus systemstøtte formes i barndommen og utvikles gjennom voksenlivet (Easton, 1975). Den kan arte seg som en pliktfølelse til å ha tro på de som styrer, i tillegg til at medlemmer av samfunnet kan bli oppfordret til å ha troen på at regimets mål, regler og strukturer er rettferdige for alle (Easton, 1975). Den diffuse systemstøtten til det politiske systemet som helhet kan også vokse fram som et resultat av direkte erfaringer. Dette innebærer at folk

gjennom livet får erfaringer med politikk og autoriteter, og gjør vurderinger av partier og de som sitter i regjering. Over tid kan erfaringene føre til en generalisert holdning (diffus systemstøtte) mot systemet som helhet basert på en rekke evalueringer (Easton, 1975).

Den diffuse systemstøtten karakteriseres videre som robust og stabil, og påvirkes ikke i stor grad av kortsiktige faktorer slik som for eksempel en regjeringens håndtering av et problem (Easton, 1965; 1975; Kotzian, 2010). Systemstøtten kan sammenlignes med et reservelager av tillit, noe som innebærer at befolkningen kan være kritiske til regjeringen og tolerere perioder med politiske utfordringer, uten at det går på bekostning av tilliten til systemet som helhet (Easton, 1965; 1975; Gamson, 1968; Dalton, 1998; 2004; Bélanger & Nadeau, 2005; Chu m.fl., 2008; Marien & Hooghe, 2011; Norris, 2011). Norris (1999) påpeker at det er vanlig i dagens verden at innbyggere har lav tillit til politikere samtidig som de har stor tro på at de institusjonelle strukturene beskytter mot «råtne aktører».

3.3.1 Sterk diffus systemstøtte i Norge

Til tross for at undersøkelser viser at den politiske tilliten generelt går ned i moderne industrielle demokratier (Nye m.fl., 1997; Dalton, 1998; 2004; Norris, 1999; Pharr & Putnam, 2000; Hibbing & Theiss-Morse, 2001), viser også forskning at støtten til det politiske samfunnet og til demokratiske verdier og prinsipper fortsatt står sterkt i en rekke land, inkludert Norge (Norris, 1999). Det er generelt høy politisk tillit i veletablerte demokratier (Listhaug & Wiberg, 1995; Klingemann, 1999; Anderson m.fl., 2005; Listhaug 2005), og Norge skårer høyt på tillitsmålinger sammenlignet med andre europeiske land (Kleven, 2016). Den diffuse systemstøtten kan sies å være sterk både i Norge og i Vest-Europa. I Eastons (1965; 1975) ånd kan det argumenteres for at demokratiet i Norge har nådd en form for immunitet mot politiske utfordringer og økonomiske utviklinger, og det kan tenkes at det eksisterer en form for blind tillit til systemet, hvor innbyggerne blindt stoler på at systemet er rimelig og rettferdig i stort og smått.

3.3.2 Diffus systemstøtte og taktisk stemmegivning

Det finnes lite tidligere forskning på sammenhengen mellom tillit til det politiske systemet som helhet (diffus systemstøtte) og taktisk stemmegivning. Fisher (2001b) mener velgeratferd og taktisk stemmegivning blant annet kan påvirkes av generelle holdninger til det politiske systemet, og trekker fram at velgere som anser taktisk stemmegivning som galt, mest

sannsynlig ikke vil avgi en taktisk stemme. Dette fordi de ser på det som uærlig og amoralsk. Jenssen (2014) påpeker det samme, og skriver at mange av disse ikke engang vurderer å avgi en slik stemme. Hele 63 % av velgerne i Norge i 2013 svarte at de misliker taktisk stemmegivning, og Jenssen (2014; 2016) finner at det er en sterk korrelasjon mellom denne holdningen og velgeratferd, da ingen av respondentene som vurderte taktisk stemmegivning som galt, stemte taktisk. I oppgavens datamateriale svarte 58 % av respondentene at de misliker taktisk stemmegivning, og det er dermed å forvente tilsvarende resultater som Jenssen (2014; 2016) også i denne oppgavens analyser.

Fisher (2001b) finner det samme som Jenssen (2014; 2016), men understreker at assosiasjonen mellom politisk tillit og taktisk stemmegivning kan ha sammenheng med likegyldighet («indifference»). Mistillit kan være assosiert med et høyere nivå av taktisk stemmegivning fordi personer med lav tillit og skepsis mot politikere gladelig bruker sin stemme for å manipulere valgfallet (Fisher, 2001b). Basert på dette kan det tenkes at personer med høy tillit ikke ønsker å manipulere systemet, og dermed er mindre tilbøyelige til å stemme taktisk. Kombineres det å anse taktisk stemmegivning som galt, og ha lav politisk tillit, er det å forvente at sammenhengen er sterk.

3.4 Hypoteser

Basert på teoriene og tidligere forskning presentert over, undersøker oppgaven følgende fire hypoteser:

Den første hypotesen omhandler sammenhengen mellom partiidentifikasjon og taktisk stemmegivning.

H1: Velgere med partiidentifikasjon vil være mindre tilbøyelige til å stemme taktisk enn velgere uten partiidentifikasjon.

Argumentasjonen bak hypotesen bygger på at partiidentifikasjon ses på som en psykologisk tilknytning til et bestemt parti og alt det partiet står for. Partiidentifikasjonen er stabil gjennom livet, forsterkes med tiden, og påvirker og legger føringer for velgeratferd. Velgere med partiidentifikasjon vil etter all sannsynlighet holde seg til sitt parti uansett hvilken situasjon partiet befinner seg i, og vil ikke vurdere å stemme taktisk på andre partier. Oppgavens datamateriale gjør det mulig å undersøke både velgere med sterk og svak partiidentifikasjon.

Det anses som interessant å se til begge disse velgergruppene, og hypotesen skiller dermed ikke mellom dem, til tross for at teorien om partiidentifikasjon fokuserer på velgere med sterk identifikasjon.

Hypotese 2 tar for seg sammenhengen mellom politisk kunnskap og interesse, og taktisk stemmegivning.

H2: Velgere med lav politisk kunnskap og interesse, er mindre tilbøyelige til å stemme taktisk enn velgere med høy politisk kunnskap og interesse.

Hypotesen bygger på argumentasjonen om at taktisk stemmegivning er en kompleks aktivitet som krever både politisk kunnskap og interesse. Dette gjelder gjenkjennelse av taktiske situasjoner, vilje og interesse til å handle i slike situasjoner samt kunnskap og forståelse av konsekvenser bak en avgitt taktisk stemme. En forutsetning for å stemme taktisk er dermed et visst nivå av politisk kunnskap og interesse.

Som en del av teorien rundt politisk kunnskap og interesse, er det også sentralt å se til oppfordringer til taktisk stemmegivning. Oppfordringer til slik atferd har blitt mer og mer vanlig ved at partier og politiske aktører beskriver taktiske situasjoner for velgerne og oppfordrer dem til å avgi en taktisk stemme. Det er tenkelig at velgere som oppfordres til slik atferd også er mer tilbøyelige til å stemme taktisk. Hypotese 3 er:

H3: Velgere som ikke eksponeres for oppfordringer om å stemme taktisk, er mindre tilbøyelige til å stemme taktisk enn velgere som blir eksponert.

Den fjerde og siste hypotesen omhandler moralske vurderinger av taktisk stemmegivning og tilbøyeligheten til å stemme taktisk.

H4: Velgere som anser taktisk stemmegivning som galt, er mindre tilbøyelige til å stemme taktisk enn velgere som ikke har moralske innvendinger mot taktisk stemmegivning.

Mange velgere i Norge anser taktisk stemmegivning som galt og amoralsk. Dette kan ha sammenheng med at den diffuse systemstøtten til det politiske systemet som helhet, er sterk. Taktisk stemmegivning ses på av mange som uærlig og som en måte å manipulere et velfungerende valgsystem på, og taktisk stemmegivning er dermed uaktuelt for en majoritet

av disse velgerne. Det er således å forvente at velgere som anser taktisk stemmegivning som galt, heller ikke stemmer taktisk.

4.0 Data og metode

Først i denne delen av oppgaven vil jeg kort presentere oppgavens datamateriale. Deretter forklares utgangspunktet for oppgavens analyser og bakgrunnen for en tredelt analyse. Videre redegjøres det for de avhengige og de uavhengige variablene og kodingene av disse, før validitet- og reliabilitetsevalueringer kommenteres.

4.1 Oppgavens datamateriale

Datamaterialet som benyttes i oppgaven undersøker taktisk stemmegivning under det norske stortingsvalget i 2017. Spørreundersøkelsen ble gjennomført av Kantar TNS på bestilling av Anders Todal Jenssen ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU. Den ble finansiert av overnevnte institutt og ble gjennomført via internett uken etter stortingsvalget i 2017.

Respondentene var tilfeldig trukket fra det såkalte «Gallup-panelet», opprinnelig TNS Gallups aksesspanel for spørreundersøkelser. Panelet består av rundt 55 000 personer, og antall respondenter i oppgaven ligger på 2247 personer. Videre har Norsk Gallup laget sin egen vekt for å korrigere for skjevheter i utvalget sammenlignet med populasjonen. Denne korrigerer for kjønn, alder, utdanning og region i landet, og brukes i oppgaven.

Spørreskjemaet var bygget opp slik at respondentene fikk ulike spørsmål avhengig av hva de svarte på tidligere spørsmål i undersøkelsen. De fikk spørsmål om taktisk versus oppriktig stemmemotivasjon avhengig av hva hvilket parti de stemte på ved valget, og avhengige av om de vurderte å stemme på et annet parti, og i tilfelle, hvilket parti.

4.2 Tre analyser

Opgaven presenterer tre analyser, hvor hver av de taktiske situasjonene mest vanlig i PR-systemer, danner grunnlaget for hver sin analyse. Analysene tar utgangspunkt i respondentene som vurderte to partier, og som dermed var i tvil om hvilket parti de skulle stemme på. Disse fikk spørsmål om de ulike taktiske situasjonene. Det er viktig å presisere at det er forskjell på å det å være i en taktisk situasjon, og det å *forstå* at man er i en taktisk situasjon. Velgere kan være i taktiske situasjoner uten selv å forstå det. De kan også forstå at de for eksempel kaster bort stemmen sin, men likevel aldri vurdere å stemme på andre partier⁴. Man kan dermed ikke

⁴ Mange velgere er vanevelgere, og mange hadde nok dermed ikke denne tanken. Men teoretisk sett eksisterer denne gruppen velgere.

si med sikkerhet at velgere som vurderte flere partier opplevde et taktisk dilemma eller stod i en taktisk situasjon. Man kan heller ikke med sikkerhet utelukke at de som aldri vurderte flere partier, ikke oppfattet den taktiske situasjonen⁵. Siden man ikke kan garantere for situasjonene skissert over, tar oppgavens analyser utgangspunkt i velgere som vurderte to partier, og som objektivt sett var i en taktisk situasjon. Å vurdere flere partier er en indikator som skiller ut de som oppfattet at de var i en taktisk situasjon og de som vurderte to eller flere partier av politiske grunner.

Velgerne som vurderte to partier, fikk inntil tre spørsmål om de taktiske situasjonene avhengige av hvilke partier de nevnte. For eksempel ville bare velgere som vurderte eller stemte på et parti nær sperregrensen, få spørsmål om motivasjonen for partivalget knyttet til sperregrensen. Svaralternativene på hvert av disse spørsmålene var et taktisk argument knyttet til den aktuelle taktiske situasjonen, et alternativ som uttrykte at høy grad av enighet var avgjørende for partivalget, og endelig at valget ble gjort «av helt andre grunner». I analysene sammenlignes velgere som hadde en taktisk motivert stemme med velgere som hadde en oppriktig begrunnelse for sin stemme, og det undersøkes dernest hva som skiller de taktiske og oppriktige velgere fra hverandre, samt hva som ligger bak en oppriktig, ikke-taktisk stemme. Respondenter som svarte «av helt andre grunner»⁶ og respondenter som ikke stemte eller som stemte blankt, er ekskludert fra analysene.

De tre taktiske situasjonene presenteres og analyseres hver for seg. Dette fordi flere av respondentene som vurderte flere partier svarte at de hadde både taktiske og politiske begrunnelser for sin stemme. Årsakene til dette kan ha en naturlig forklaring, for eksempel dersom en velger foretrekker SV framfor Ap og bor i Sogn og Fjordane er det konsistent å svare «oppriktig» på spørsmålet om sistemandat i kretsen, og «taktisk» på sperregrensespørsmålet, da SV bare teoretisk sett har sjanse til å vinne sistemandat i fylket. Dersom de tre taktiske situasjonene hadde blitt samlet og analysert i én felles analyse, hadde et definisjonsspørsmål dukket opp vedrørende hvilke velgere som skulle blitt kategorisert som

⁵ Det kan tenkes at velgere som stemte på et parti nær sperregrensen var klar over dette, og en mulig bortkastet stemme. Dersom de stemte på dette partiet primært av politiske grunner, kan de likevel ha forstått det taktiske dilemmaet.

⁶ Det anses ikke som problematisk å ekskludere disse respondentene. Dersom de hadde en taktisk eller politisk begrunnet stemme, er det sannsynlig at dette hadde kommet fram gjennom andre spørsmål i undersøkelsen. Dersom en respondent for eksempel visste at han stemte på et parti for å vinne et distriktsmandat, kan det være at vedkommende svarte «av helt andre grunner» på spørsmålet om han stemte på et parti for å hjelpe det over sperregrensen.

henholdsvis taktiske og oppriktige velgere. En tredeling av analysen ble derfor ansett som en god løsning.

I tillegg har den rasjonalistiske teorien, som den mest anvendte teorien på feltet, den klareste prediksjonen i tilfelle hvor en oppriktig stemme er bortkastet (når et parti er under sperregrensen, altså situasjonen vedrørende sperregrensen), men den er ikke like entydig når det gjelder sistemandat i kretsen og koalisjonsstemmegivning. Det blir dermed interessant å analysere de taktiske situasjonene hver for seg for å i større grad kunne si noe taktisk stemmegivning i PR-systemer og hva som ligger bak oppriktig motiverte stemmer i hver av situasjonene. Ved å analysere de hver for seg, faller også sannsynligheten for å gå glipp av interessante nyanser, og oppgavens argument testes flere ganger. Dette anses som positivt.

Oppgaven bygger på logistiske regresjonsanalyser, og opererer med et signifikansnivå på 0.05. Logistisk regresjon ble vurdert som den beste metoden å anvende da oppgaven bruker dikotome avhengige variabler som i noen tilfeller er betydelig skjevfordelte.

4.3 De avhengige variablene

De mest vanlige taktiske situasjonene i PR-systemer, omhandler konkurransen om det siste distriktsmandatet, sperregrensen og koalisjonsdannelser. Disse situasjonene danner grunnlaget for hver sin analyse, hvor den avhengige variabelen i hver analyse er en taktisk versus oppriktig motivasjon for partivalget.

Ett spørsmål i undersøkelsen omhandler konkurransen om det siste distriktsmandatet. To spørsmål måler de taktiske vurderingene rundt sperregrensen, og handler om støttestemmer og fanefluktstemmer. Disse er slått sammen til én variabel i analysene. Tre spørsmål dekker ulike koalisjonsalternativer, og tar utgangspunkt i den politiske situasjonen, hvor tre regjeringsalternativer ble drøftet i offentligheten før valget: 1) SV-Ap-Sp, 2) V-KrF-H, som KrF og V ville ha, og 3) H-FrP som FrP ville ha. Høyre ønsket å samarbeide med V, KrF og FrP. Respondentene fikk dermed spørsmål ut ifra disse regjeringsalternativene, og de tre ulike spørsmålene er slått sammen til én variabel.

Nedenfor gjengis spørsmålsformuleringene fra undersøkelsen vedrørende de taktiske situasjonene. Der det er referert til «partiet respondenten stemte på» og «partiet respondenten

vurderte å stemme på», kom de aktuelle partinavnene opp når de ulike respondentene fikk spørsmålene.

Alle respondentene som vurderte mer enn ett parti, fikk spørsmålet om konkurransen om det siste distriktsmandatet. For å avgjøre om respondentene avga en taktisk eller oppriktig stemme når det gjaldt denne taktiske situasjonen, er spørsmålet i undersøkelsen formulert på følgende måte:

I mange fylker var det stor konkurranse om de siste stortingsplassene. Når du stemte på «partiet respondenten stemte på» og ikke på «partiet respondenten vurderte å stemme på» var det først og fremst for å sikre at «partiet respondenten stemte på» fikk en av disse plassene, eller var du rett og slett mest enig med «partiet respondenten stemte på»?

Første svaralternativ presiserte at det er snakk om å «vinne et distriktsmandat», og for respondentene burde det dermed ikke ha vært tvil om hva som menes med «de siste stortingsplassene». De som svarte at konkurransen om sistemandatet motiverte deres partivalg, regnes som taktiske velgere, mens de som svarte at de stemte på partiet de var mest enig med, defineres som oppriktige velgere.

De to neste spørsmålene utgjør den taktiske situasjonen rundt sperregrensen.

Respondentene som fikk spørsmålet om støttestemmer stemte KrF, Kystpartiet, MDG, Rødt, SV, Venstre eller på et mindre parti (som ikke var forhåndskodet, men som de selv skrev ned).

Det var en del snakk om den såkalte «sperregrensen» før valget. Stemte du på «partiet respondenten stemte på» i stedet for «partiet respondenten vurderte å stemme på» først og fremst for å hjelpe dem over sperregrensen, eller var du rett og slett mest enig med «partiet respondenten stemte på»?

Her defineres de som svarte at de ville hjelpe et parti over sperregrensen som taktiske stemmegivere, mens de som svarte at de var mest enig med det partiet de stemte på, anses som oppriktig motiverte velgere.

Respondenter som stemte på store partier med god margin til sperregrensen (Ap, FrP, Høyre eller Sp), og som vurderte å stemme på et lite parti farlig nær eller under sperregrensen (KrF,

Kystpartiet, MDG, Rødt, SV, Venstre eller på et mindre parti), og respondenter som stemte på KrF eller SV, men vurderte enda mindre partier (Kystpartiet, MDG, Rødt, Venstre, eller på et enda mindre parti), fikk spørsmål om partivalget var motivert av frykt for å kaste bort stemmen.

Stemte du på «partiet respondenten stemte på» og ikke på «partiet respondenten vurderte å stemme på» først og fremst for å unngå å kaste bort stemmen på et parti med små sjanser til å bli representert, eller var du rett og slett mer enig med «partiet respondenten stemte på»?

De som svarte at de stemte for å unngå å risikere å kaste bort stemme sin, faller under kategorien taktiske stemmegivere, mens de som svarte at de var mest enig med det partiet de stemte på, anses å ha et oppriktig motiv bak sin avgitte stemme.

De tre neste spørsmålene omhandler den taktiske situasjonen rundt koalisjonsdannelser.

Det første spørsmålet ble stilt til respondenter som stemte på FrP, KrF eller Venstre etter å ha vurdert å stemme på Høyre.

Hadde spørsmålet om hvem Høyre burde samarbeide med etter valget avgjørende betydning for at du stemte «partiet respondenten svarte på» og ikke på Høyre, eller var du rett og slett mer enig med «partiet respondenten svarte på» enn med Høyre?

Respondenter karakteriseres som taktiske velgere dersom de oppga at de ønsket å påvirke regjeringssamarbeidet, og defineres som ikke-taktiske velgere dersom de svarte at de var mer enig med det partiet de stemte på, enn med Høyre.

Det andre spørsmålet gikk til respondenter som stemte på MDG, Rødt, Sp eller SV etter å ha vurdert å stemme på Ap.

Hadde spørsmålet om hvem Arbeiderpartiet burde samarbeide med etter valget avgjørende betydning for at du stemte «partiet respondenten svarte på» og ikke på Arbeiderpartiet, eller var du rett og slett mer enig med «partiet respondenten svarte på» enn med Arbeiderpartiet?

Respondenter som svarte at de var mest enig med det partiet de stemte på, defineres som oppriktig motiverte, mens de som svarte at de stemte for å påvirke koalisjonsdannelsen karakteriseres som taktiske velgere.

Det tredje spørsmålet ble stilt til respondenter som enten stemte på Høyre eller Ap etter å ha vurdert å stemme på en mulig mindre alliansepartner (Venstre, KrF eller Frp for Høyre-velgerne, eller SV, Sp, MDG eller Rødt for Ap-velgerne).

Var det ønsket om en stabil og handlekraftig regjering som fikk deg til å stemme på «partiet respondenten svarte på» framfor «partiet respondenten vurderte å stemme på» eller var du rett og slett mest enig med politikken til «partiet respondenten svarte på»?

Respondentene som stemte ut ifra ønsket om en stabil og handlekraftig regjering snarere enn ut ifra politisk enighet, regnes som taktiske velgere. Respondentene bruker et taktisk argument de store partiene gjerne tyr til når små partier oppfordrer til taktisk koalisjonstemmegivning på deres bekostning. De som stemte på et parti fordi de var mest enig med dets politikk, defineres som oppriktig motiverte velgere.

I analysene er de tre avhengige variablene dummykodet, hvor oppriktige velgere, har verdien 1, og taktiske velgere har verdien 0. Analysene beregner dermed sannsynligheten for å havne i førstnevnte kategori.

4.4 De uavhengige variablene

Oppgaven opererer med fem uavhengige variabler: Partiidentifikasjon, politisk kunnskap og interesse, oppfordringer til å stemme taktisk og moralske vurderinger av taktisk stemmegivning. Manglende verdier er fjernet fra alle variablene. Se spørsmål- og svarformulerinene samt kodingene i tabell A1 i appendiks.

Spørsmålene om partiidentifikasjon måler subjektive evalueringer av egen partiidentifikasjon. Formuleringene er hentet fra de norske valgundersøkelsene. Alle respondentene fikk spørsmål om de følte seg knyttet til et bestemt parti eller ikke, de kunne også svare «vet ikke». Dersom respondentene svarte at de følte seg knyttet til et bestemt parti, fikk de videre spørsmål om hvilket parti, og om de var sterkt overbevist tilhenger av partiet (sterk identifikasjon) eller ikke særlig overbevist (svak identifikasjon). Her kunne respondentene også svare «vet ikke». Det er laget dummyvariabler av sterk og svak partiidentifikasjon, hvor referansekategorien for begge er «ingen partiidentifikasjon» (de som ikke følte seg knyttet til et bestemt parti).

Respondentenes politiske kunnskap måles gjennom to spørsmål. Begge hadde tidsbegrensing

på henholdsvis 30 og 45 sekunder. Første spørsmål var om respondentene visste hvor høy sperregrensen er ved stortingsvalg, og det var her 6 svaralternativer, inkludert «vet ikke». Det andre spørsmålet omhandlet betydningen av sperregrensen ved stortingsvalg. Her var det 5 svaralternativer, inkludert «vet ikke». På begge spørsmålene var det kun ett riktig svar, og oppgaven skiller mellom de som svarte riktig på begge (høy kunnskap), de som svarte riktig på ett av spørsmålene (middels kunnskap), og de som svarte feil på begge (lav kunnskap). Svaralternativene «vet ikke» anses som galt svar, det vil si, lav kunnskap. Likt med variablene som måler partiidentifikasjon, er det også her laget to dummyvariabler. Lav kunnskap utgjør referansekategorien til både høy og middels kunnskap.

Videre er det tre spørsmål i datasettet som omhandler interesse for politikk og valg: hvor interessert man er i politikk, hvor mye man brydde seg om valgresultatet og hvor godt man fulgte med på meningsmålingene før valget. Alle spørsmålene hadde fire gyldige svaralternativer, hvor 1 indikerte høy interesse, mens 4 betydde lav interesse.

Korrelasjonsanalyser viste en relativt sterk korrelasjon mellom alle interessevariablene på mellom 0.48 og 0.62 (se tabell A2 i appendiks), og variablene er satt sammen til en skala som måler respondentenes politiske interesse. Tilfredsstillende Pearsons r - (0.53) og Cronbach's alpha-verdier (0.77) tilsier at de tre variablene egner seg som en skala. Skalaen har verdier fra 1 til 4, hvor 1 betyr «interessert», mens 4 indikerer «uinteressert». En korrelasjonsanalyse viste også en relativt sterk korrelasjon på 0.33 mellom kunnskap-variablene og politisk interesse-skalaen (se tabell A2 i appendiks).

Alle respondentene fikk to spørsmål som handlet om hvorvidt de hadde blitt oppfordret til å stemme taktisk i tiden før 2017-valget. De ble både spurt om de ble oppfordret til å stemme taktisk på et stort og på et lite parti, og eventuelt hvilke partier det var snakk om.

Svaralternativene varierte fra omgangskrets, politikere og organisasjoner til TV, radio og internett samt «nei, opplevde ikke dette». Det var mulig å krysse av på flere svaralternativer. En oppfordring til å stemme taktisk må ikke nødvendigvis komme fra et parti i respondentenes vurderingssett, og oppgaven legger til grunn at alle oppfordringer om en taktisk stemme vil anspore velgeren til å stemme taktisk. Spørsmålene om velgeren ble oppfordret til taktisk stemmegivning er slått sammen til én dummykodet variabel. Verdien 1 indikerer at respondenten ble oppfordret til å stemme taktisk, altså svarte alt annet enn «nei, opplevde ikke dette» på ett av spørsmålene. Verdien 0, og referansekategorien, betyr at respondenten ikke ble oppfordret til å stemme taktisk, altså svarte «nei, opplevde ikke dette»

på begge spørsmålene.

Datasettet inneholder ett spørsmål vedrørende moralske vurderinger av taktisk stemmegivning. Her fikk respondentene spørsmål om de var mest enig med person A eller person B dersom A sa at en alltid må vurdere partienes sjanse til å bli representert, og stemme slik at en påvirker valgresultatet mest mulig, selv om en kanskje er mer enig med et annet parti enn det en stemmer på, og B sa at en alltid må stemme på det partiet en er mest enig med, også når det er lite sannsynlig at partiet kommer inn på Stortinget, for at folkemeningen skal komme til uttrykk. Spørsmålet hadde fire gyldige svaralternativer fra helt enig med A/B og til mest enig med A/B. Her tilsvarte enighet med A positive holdninger til taktisk stemmegivning, mens enighet med B indikerte at respondenten var negativ til taktisk stemmegivning. Det er konstruert to dummy-variabler ut fra «mest enig med B» og «helt enig med B», hvor førstnevnte indikerer at respondenten var ganske negativ til taktisk stemmegivning, mens sistnevnte indikerer at respondenten var veldig negativ til taktisk stemmegivning. Grunnet relativt få respondenter som svarte enighet med A, og dermed var positive til taktisk stemmegivning (21 %), er disse to svaralternativene slått sammen til én kategori, og utgjør referansekategorien.

4.5 Kontrollvariabler

Kjønn, alder og utdanning benyttes som kontrollvariabler. Se tabell A1 i appendiks for spørsmål- og svarformuleringer og kodinger.

Det kan tenkes at kjønn har en påvirkning på det å stemme oppriktig framfor taktisk. Kvinner tenker muligens mindre instrumentelt enn menn, og er med det trolig mer tilbøyelige til å stemme oppriktig framfor taktisk sammenlignet med menn (Fisher, 2001b). Eldre kan som følge av sin alder tenkes å i større grad enn yngre stemme på det samme partiet valg etter valg av gammel vane, og ikke nødvendigvis på grunn av partiidentifikasjon (Crewe & Thomson, 1999; Jenssen, 2016). Dette vil i neste omgang kunne føre til at de heller ikke vurderer andre partier, og dermed heller ikke stemmer taktisk. Eldre kan således tenkes å være mer tilbøyelige til å stemme oppriktig framfor taktisk enn yngre. På en annen side har eldre mer erfaringer med politikk og stemming, og det er sannsynlig at disse er mer kunnskapsrike og lettere kan gjenkjenne taktiske situasjoner, og stemme taktisk (Lanoue & Bowler, 1992). Det blir dermed interessant å kontrollere for alder. Utdanning kan også tenkes å ha påvirkning på

taktisk stemmegivning⁷. Gjennom utdanning er det sannsynlig at man får mer kunnskap om politikk (Shively, 1979; 1980; Dalton, 1984), og dette kan gjøre at folk kan og vil stemme taktisk. Utdanning kan også tenkes å føre til en sterkere tro på egen politisk kompetanse, noe som igjen vil øke sannsynligheten for å stemme taktisk. Høyt utdannede kan dermed tenkes å være mer tilbøyelige til å stemme taktisk enn velgere med lav utdanning.

4.6 Validitet og reliabilitet

Flere faktorer er viktige å nevne hva gjelder oppgavens validitet og reliabilitet.

Først og fremst er det ingen garanti for at respondentene ikke har misforstått eller tolket spørsmålene i undersøkelsen på andre måter enn det som er tenkt. Undersøkelsen består derimot av lukkede spørsmål med nokså enkle formuleringer, noe som begrenser muligheten for at dette har skjedd med et betydelig antall respondenter. Det er også verdt å merke seg at det i oppgavens datasett aldri blir brukt noen form for ordene «taktisk» eller «strategisk». Bruk av slike ord kan tenkes å påvirke respondentene til å i større grad rapportere taktisk atferd fordi det oppfattes som smart atferd. I tillegg kan det tenkes at svarene i de ulike taktiske situasjonene påvirkes av respondentens moralske vurderinger av «taktisk stemmegivning». For å forhindre at dette skjedde med et stort antall respondenter, ble spørsmålet om moralske vurderinger stilt etter spørsmålene om taktisk atferd. Dette anses som viktige valideringspoeng i oppgaven.

Hva gjelder reliabilitet er det viktig å nevne at undersøkelsen er gjennomført av Kantar TNS som har lang erfaring med denne typen datainnsamlinger. Fordelene og ulempene ved metoden er utforsket av blant annet Evans og Mathur (2005), Wright (2005), og Selm og Jankowski (2006). De finner at fordelene er større enn ulempene så lenge resultatene tolkes med forsiktighet. Kantar strekker seg etter representativitet i befolkningen, hvor fokuset er på tilfeldig utvalg av respondenter og vektning av dataene i etterkant. Datamaterialet vurderes dermed som reliabelt. Videre anses det som et viktig reliabilitetspoeng at dataene som brukes i oppgaven ble samlet inn uken etter stortingsvalget i 2017. Alvarez og Nagler (2000) peker på at spørreundersøkelser som omhandler taktisk stemmegivning bør besvares så fort som mulig etter et valg. Dette fordi flere og flere rapporterer at de har stemt taktisk jo lenger unna

⁷ Flere undersøkelser bruker utdanning som en indikator på politisk kunnskap, se for eksempel Shively (1979; 1980) og Niemi m.fl. (1992). Dette er derimot en kritisert måleenhet, se blant annet Evans og Heath (1993) og Fisher (2001a).

valgdagen de intervjues. Det er derfor viktig at dataene oppgaven bygger på, ble samlet inn kort tid etter valget i 2017.

Bruk av såkalte data-assistert intervjuing har en fordel i at man kan tilpasse hvilke spørsmål respondentene får ut ifra tidligere svar i undersøkelsen (Jenssen & Nylén, 2015). Dette gjør det mulig å få mer innsikt og informasjon om visse respondenter. Spørsmål relatert til representativitet kan derimot være et særlig problem med internettundersøkelser da tilgang til internett er en forutsetning for å kunne være med i webpanelet og svare på undersøkelsen. I Norge har de aller fleste tilgang til internett, og selv om ikke alle bruker internett, rapporterte hele 91 % i 2018 (i alderen 9-79) at de bruker internett daglig (MedieNorge, 2018). Et potensielt problem knyttet til representativitet i dette tilfelle anses dermed som minimalt.

Det er imidlertid en generell utfordring i valgforskning å samle informasjon om individer med liten interesse i politikk da det er mindre sannsynlig at disse deltar i undersøkelser (Burden, 2000). I oppgavens datamateriale rapporterte rundt 94 % at de stemte ved valget, mens valgdeltakelsen på nasjonalt nivå lå på 78.2 % (Statistisk sentralbyrå, 2020). Dette viser en mulighet for at utvalget i undersøkelsen er mer interessert i politikk enn befolkningen, noe som kan påvirke resultatene.

5.0 Resultater

I denne delen av oppgaven presenteres resultatene fra analysene av de tre taktiske situasjonene. De uavhengige variablenes effekt på de avhengige variablene samt de ulike hypotesene kommenteres.

Det minnes om at det kan være tilfeller der velgere som vurderer flere partier ikke forstår at de står i en taktisk situasjon, og at velgere som kun vurderer ett parti også kan oppleve taktiske dilemmaer. Dette er umulig å kartlegge omfanget av med det eksisterende datamaterialet. Analysene tar dermed utgangspunkt i velgere som vurderte to eller flere partier, og som objektivt sett stod i taktiske situasjoner, identifisert ut fra hvilket parti de vurderte.

Tabellen nedenfor viser hvor mange av velgerne som objektivt sett befant seg i en taktisk situasjon ved stortingsvalget i 2017.

Tabell 2: Antall velgere som vurderte mer enn ett parti ved stortingsvalget i 2017.

	Frekvens	Prosent
0	902	43.28
1	1182	56.72

Kartleggingen bygger på skillet mellom velgere som vurderte to eller flere partier, og velgere som kun vurderte ett parti. Førstnevnte velgere har fått verdien 1, mens sistnevnte har verdien 0. Jamfør tabellen var det 1182 respondenter, ca. 57 %, under 2017-valget, som hadde en atferd (vakling mellom to eller flere partier) som vitner om at de kan ha opplevd et taktisk dilemma. Disse utgjør grunnlaget for analysene. 902 respondenter, rundt 43 %, svarte at de ikke vurderte mer enn ett parti, og stod dermed tilsynelatende ikke ovenfor et taktisk dilemma.

I analysene skilles det mellom velgere med taktiske og oppriktige motiv for sin stemme. Målet er å undersøke hva som skiller velgerne som stemmer oppriktig, på det foretrukne partiet, og velgerne som stemmer med en taktisk begrunnelse for partivalget. De tre taktiske situasjonene analyseres hver for seg, hvor den avhengige variabelen i hver analyse er en taktisk versus oppriktig motivasjon for partivalget. Oppriktige motiverte velgere har fått verdien 1, mens taktiske motiverte velgere har fått verdien 0. Analysen beregner dermed sannsynligheten for å havne i kategorien «oppriktig velger». Da oppgaven bygger på data fra

det norske stortingsvalget i 2017, kan resultatene generaliseres til å gjelde alle som deltok ved dette valget.

5.1 Relativt sterke korrelasjoner og oppgavens sammenligningsgrunnlag

Det er viktig å nevne at det underveis i arbeidet med analysene, har det blitt mistenkt at noen av de uavhengige variablene korrelerer med hverandre. Det er imidlertid ingen korrelasjoner over 0.8, noe som kunne utgjort et statistisk problem. Relative sterke korrelasjoner er å finne mellom variablene som måler politisk kunnskap og politisk interesse-skalaen (0.33), og mellom sistnevnte og variablene som måler partiidentifikasjon (0.32) (se tabell A2 i appendiks). Dette kan ha ført til at variablene stjeler forklaringskraft fra hverandre og «nuller hverandre ut», noe som kan ha gjort at reelle signifikante verdier skjules i de multivariate analysene. Dette gjelder for alle de tre analysene presentert nedenfor, og blir viktig å ha i bakhodet når resultatene tolkes.

I tillegg minnes det om oppgavens sammenligningsgrunnlag. Velgere som kun vurderte ett parti er ikke en del av analysene, og en analyse hvor disse er inkludert hadde trolig fått flere og sterkere signifikante effekter. Dette innebærer en forventning om at noen av de uavhengige variablene ikke vil få (like sterke) signifikante effekter i oppgavens analyser da disse bygger på velgere som vurderte flere partier. Trolig ville for eksempel variablene som måler partiidentifikasjon og variablene som måler politisk kunnskap og interesse fått flere og sterkere signifikante effekter i analyser hvor velgere som kun vurderte ett parti er inkludert. Dette fordi en betydelig andel velgere er uinteresserte vanevelgere som sjeldent vurderer flere partier. Oppgavens sammenligningsgrunnlag blir derfor viktig å huske på når resultatene tolkes. På grunn av forskjellene mellom de ulike taktiske situasjonene, presentert i kapittel 2.4.1, forventes det også flest og sterkeste effekter i analysen av den taktiske situasjonen omhandlende sperregrensen.

5.2 Konkurransen om det siste distriktsmandatet

Tabell 3: Logistisk regresjonsmodell med en taktisk versus oppriktig motivasjon for partivalget i den taktiske situasjonen rundt konkurransen om det siste distriktsmandatet som avhengig variabel. Tallene i parentes er standardavvik for estimatene.

Variable	(Modell 1) Regresjonskoeffisient	(Modell 1) Oddsratio	(Modell 2) Regresjonskoeffisient	(Modell 2) Oddsratio
Høy politisk kunnskap (ref. = lav kunnskap)	-0.446 (0.313)	0.640 (0.200)	-0.558* (0.327)	0.572* (0.187)
Middels politisk kunnskap (ref. = lav kunnskap)	-0.163 (0.300)	0.849 (0.255)	-0.191 (0.303)	0.826 (0.250)
Politisk interesse (skala fra 1 (høy interesse) til 4 (lav interesse))	-0.0821 (0.212)	0.921 (0.196)	-0.0905 (0.220)	0.913 (0.201)
Oppfordringer til taktisk stemmegivning (ref. = ingen oppfordringer)	-0.336 (0.221)	0.715 (0.158)	-0.423* (0.227)	0.655* (0.149)
Ganske negativ til taktisk stemmegivning (ref. = positiv til taktisk stemmegivning)	1.045*** (0.230)	2.842*** (0.653)	1.021*** (0.233)	2.775*** (0.646)
Veldig negativ til taktisk stemmegivning (ref. = positiv til taktisk stemmegivning)	1.223*** (0.358)	3.397*** (1.125)	1.178*** (0.357)	3.248*** (1.159)
Svak partiidentifikasjon (ref. = ingen partiidentifikasjon)	0.204 (0.345)	1.226 (0.423)	0.185 (0.344)	1.203 (0.414)
Sterk partiidentifikasjon (ref. = ingen partiidentifikasjon)	0.0778 (0.273)	1.081 (0.296)	0.111 (0.280)	1.118 (0.313)
Kjønn (ref. = mann)			-0.164 (0.234)	0.848 (0.198)
Utdanning (ref. = grunnskole/videregående skole)			0.371 (0.245)	1.449 (0.355)
Alder (ref. = under 45 år)			-0.382* (0.217)	0.682* (0.148)
Konstant	1.442** (0.567)	4.231** (2.398)	1.701*** (0.620)	5.480*** (3.397)
Observasjoner	717	717	717	717
Pseudo R ²	0.0516	0.0516	0.0618	0.0618

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Den taktiske situasjonen rundt konkurransen om det siste distriktsmandatet, handler om fordelingen av de siste stortingsplassene, og alle respondentene som rapporterte at de vurderte flere partier, fikk dette spørsmålet. Modell 1 inneholder de fem uavhengige variablene, mens modell 2 også inneholder kontrollvariablene. Antall respondenter ligger på 717 i begge modellene, og pseudo R^2 ligger henholdsvis på 0.05 og 0.06.

Av tallene presentert i modell 1 er det tydelig at politisk kunnskap, grunnet ikke-signifikante verdier, ikke har en effekt på det å avgi en oppriktig motivert stemme framfor en taktisk stemme. Det kan dermed ikke sies å være noen forskjeller mellom velgere med lav, middels og høy politisk kunnskap hva gjelder å ikke stemme taktisk. Det samme er tilfelle med variabelen som måler politisk interesse. En bivariat krysstabellanalyse mellom den avhengige variabelen, og variabelen som måler hvor interesserte velgerne selv mener de er i politikk (del av politisk interesse-skalaen) viser imidlertid at denne sammenhengen er signifikant og positiv (se tabell A3 og A4 i appendiks). Det kan dermed sies å være en tendens til at jo mindre politisk interessert man er, jo mer sannsynlig er det at man stemmer oppriktig framfor taktisk. Dette er i samsvar med H2. En slik signifikant bivariat sammenheng skyldes vanligvis at en mellomliggende variabel fanger opp og formidler effekten av den aktuelle uavhengige variabelen. Selv om interesse-variabelen ikke får signifikante verdier i den multivariate analysen, er den dermed ikke uten betydning – effekten av den formidles trolig gjennom andre variabler. En korrelasjonsanalyse mellom alle de uavhengige variablene viser at interesse-variabelen korrelerer sterkest med kunnskap-variablene (se tabell A2 i appendiks). Disse variablene er dermed trolig årsak til at interesse-variabelen ikke får signifikante verdier i den multivariate analysen. H2 kan dermed delvis bekreftes i denne analysen. Det minnes her om oppgavens sammenligningsgrunnlag og forventninger til signifikante resultater hva gjelder politisk kunnskap-variablene og interessevariabelen.

Variabelen som måler om respondentene ble oppfordret til å stemme taktisk får ikke signifikante verdier i modell 1. Det er dermed ingen forskjeller mellom velgere som ble oppfordret til å stemme taktisk og velgere som ikke ble oppfordret til dette, hva gjelder å avgi en oppriktig framfor taktisk stemme. H3 avvises. Det samme kan sies om variablene som måler partiidentifikasjon og H1. Også i forbindelse med sistnevnte variabler minnes det om oppgavens sammenligningsgrunnlag og forventninger til signifikante resultater. Det minnes også om den relativt sterke korrelasjonen mellom variabelen som måler politisk interesse og partiidentifikasjon, noe som kan ha ført til at variablene ikke får signifikante verdier i den

multivariate analysen.

Videre kan man se til variablene som måler respondentenes moralske vurderinger av taktisk stemmegivning. Disse har signifikante verdier i begge modellene, og har stor effekt på det å ikke stemme taktisk. Tallene fra modell 1 viser at for velgere som vurderte taktisk stemmegivning som ganske galt så øker oddsen med 184 % for å ikke stemme taktisk sammenlignet med de som var positive til taktisk stemmegivning. For velgere som vurderte taktisk stemmegivning som veldig galt, øker oddsen med 240 % for å avgi en oppriktig motivert stemme framfor en taktisk motivert stemme også her sammenlignet med de som var positive til taktisk stemmegivning. H4 bekreftes.

I modell 2 er kontrollvariablene inkludert. Variablene fra modell 1 får tilsvarende resultater i modell 2, med unntak av variablene som måler høy politisk kunnskap og oppfordringer til taktisk stemmegivning. Disse får signifikante verdier på 0.1-nivået. Det er dermed snakk om en tendens til at velgere med høy politisk kunnskap og velgere som har blitt oppfordret til å stemme taktisk, er mer tilbøyelige til å avgi en taktisk stemme sammenlignet med velgere med lav politisk kunnskap og velgere som ikke har blitt oppfordret til taktisk atferd. For disse velgerne synker oddsen med henholdsvis 36 % og 29 % for å havne i kategorien «oppriktig velger». H2 kan delvis bekreftes, mens H3 kan bekreftes i denne modellen.

Regresjonskoeffisientene for begge variablene endrer seg derimot svært lite fra modell 1 til modell 2, og resultatene går fra så vidt ikke-signifikant i modell 1 til så vidt signifikant i modell 2. Det er med andre ord ingen store forskjeller mellom de to modellene⁸.

Av kontrollvariablene er det kun aldersvariabelen som får signifikante verdier (på 0.1-nivået). Oddsen synker med 32 % for å stemme oppriktig framfor taktisk dersom man er over 45 år. Variabelen som måler respondentenes utdanningsnivå samt variabelen for kjønn får ikke signifikante verdier. Det er dermed ingen forskjeller mellom velgere med lav og høy utdanning eller mellom menn og kvinner når det kommer til å stemme oppriktig framfor taktisk.

⁸ Signifikansnivået man velger i regresjonsanalyser må avspeile antall observasjoner. Dersom man velger et for strengt signifikansnivå for det aktuelle antallet observasjoner, øker faren for at man forkaster en sann hypotese.

5.3 Sperregrense-situasjonen

Tabell 4: Logistisk regresjonsmodell med en taktisk versus oppriktig motivasjon for partivalget i den taktiske situasjonen rundt sperregrensen som avhengig variabel. Tallene i parentes er standardavvik for estimatene.

Variabler	(Modell 1) Regresjonskoeffisient	(Modell 1) Oddsratio	(Modell 2) Regresjonskoeffisient	(Modell 2) Oddsratio
Høy politisk kunnskap (ref. = lav kunnskap)	0.0850 (0.376)	1.089 (0.409)	0.191 (0.415)	1.210 (0.502)
Middels politisk kunnskap (ref. = lav kunnskap)	0.400 (0.370)	1.492 (0.552)	0.491 (0.375)	1.634 (0.613)
Politisk interesse (skala fra 1 (høy interesse) til 4 (lav interesse))	-0.651** (0.289)	0.522** (0.151)	-0.692** (0.288)	0.501** (0.144)
Oppfordringer til taktisk stemmegivning (ref. = ingen oppfordringer)	-0.733*** (0.284)	0.480*** (0.136)	-0.692** (0.290)	0.501** (0.145)
Ganske negativ til taktisk stemmegivning (ref. = positiv til taktisk stemmegivning)	2.041*** (0.312)	7.699*** (2.405)	2.054*** (0.315)	7.795*** (2.455)
Veldig negativ til taktisk stemmegivning (ref. = positiv til taktisk stemmegivning)	1.952*** (0.452)	7.043*** (3.181)	1.998*** (0.461)	7.375*** (3.399)
Svak partiidentifikasjon (ref. = ingen partiidentifikasjon)	0.670 (0.427)	1.954 (0.834)	0.724* (0.436)	2.063* (0.899)
Sterk partiidentifikasjon (ref. = ingen partiidentifikasjon)	0.627* (0.371)	1.871* (0.695)	0.569* (0.374)	1.766* (0.660)
Kjønn (ref. = mann)			0.0230 (0.304)	1.023 (0.311)
Utdanning (ref. = grunnskole/videregående skole)			-0.456 (0.300)	0.634 (0.190)
Alder (ref. = under 45 år)			-0.0425 (0.277)	0.958 (0.266)
Konstant	0.934 (0.727)	2.544 (1.850)	1.129 (0.817)	3.093 (2.528)
Observasjoner	377	377	377	377
Pseudo R ²	0.1828	0.1828	0.1892	0.1892

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Den taktiske situasjonen rundt sperregrensen omhandler spørsmålene om støttestemmer og faneflukstemmer. Respondentene som fikk disse spørsmålene, stemte enten på et parti som var nærme sperregrensen (støttestemmer) eller stemte på et stort parti etter å ha vurdert et lite parti (faneflukstemmer). Modell 1 inneholder de uavhengige variablene, og i modell 2 er kontrollvariablene også lagt til. Antall respondenter i modellene ligger på 377, og pseudo R^2 ligger på henholdsvis 0.18 og 0.19.

I likhet med situasjonen rundt konkurransen om det siste distriktsmandatet får ikke variablene som måler politisk kunnskap signifikante effekter i modell 1 i denne analysen. Det kan dermed ikke sies å være forskjeller mellom velgere med lav, middels og høy kunnskap hva gjelder å stemme oppriktig framfor taktisk. Variabelen som måler respondentenes politiske interesse får derimot signifikante verdier i både modell 1 og 2. Disse indikerer at jo lavere politisk interesse en velger har, jo mindre er sjansen for at han stemmer oppriktig framfor taktisk når han står i valget mellom to partier. Dette er i strid med antakelser i H2, og hypotesen avvises i denne analysen. Det minnes her om oppgavens sammenligningsgrunnlag og forventninger til gyldige resultater, samt om korrelasjonen mellom kunnskap-variablene og interessevariabelen, noe som kan ha ført til at sistnevnte stjeler forklaringskraft fra førstnevnte.

Variabelen som måler om respondentene ble oppfordret til å stemme taktisk, får signifikante verdier i modell 1. For velgere som ble oppfordret til å stemme taktisk, synker oddsen for å stemme oppriktig framfor taktisk med 52 %. Dette sammenlignet med velgere som ikke ble oppfordret til taktisk stemmegivning. H3 beholdes.

Videre har moralske vurderinger av taktisk stemmegivning også stor effekt på det å avgi en oppriktig framfor taktisk stemme i denne analysen. Tallene fra modell 1 viser at for velgerne som var ganske negative til taktisk stemmegivning, så øker oddsen med 670 % for å avgi en oppriktig motivert stemme framfor en taktisk motivert stemme, sammenlignet med velgere som anså taktisk stemmegivning som greit. For velgere som anså taktisk stemmegivning som veldig galt øker oddsen med 604 % for å ikke stemme taktisk sammenlignet med velgere som var positive til taktisk stemmegivning. Dette er svært høye tall, noe som bekrefter variablenes store effekt på det å ikke stemme taktisk. Noe overraskende har velgere som anså taktisk stemmegivning som ganske galt, høyere odds for å stemme oppriktig framfor taktisk sammenlignet med velgere som vurderte taktisk stemmegivning som veldig galt. Uavhengig

av dette er det tydelig at det å vurdere taktisk stemmegivning som galt har stor effekt på det å stemme oppriktig framfor taktisk. H4 bekreftes også i denne analysen.

Variabelen som måler sterk partiidentifikasjon, får signifikante verdier på 0.1-nivået i analysen. Det er dermed snakk om en tendens til at det er forskjeller mellom velgere med sterk og ingen partiidentifikasjon. Tallene fra modell 1 viser at for velgere med sterk partiidentifikasjon så øker oddsen for å stemme oppriktig framfor taktisk med 87 % sammenlignet med velgere uten partiidentifikasjon. Variabelen som måler svak identifikasjon får derimot ikke signifikante verdier i modell 1, og det kan dermed ikke sies å være noen forskjeller mellom velgere med ingen og svak partiidentifikasjon hva gjelder å ikke stemme taktisk. Det teoretiske grunnlaget for partiidentifikasjon og taktisk stemmegivning tilsier at sterk partiidentifikasjon samsvarer med en tilbøyelighet til å avgi en oppriktig framfor taktisk stemme, og på bakgrunn av det velger jeg å beholde H1 på grunn av signifikante verdier på variabelen som måler sterk partiidentifikasjon. Det minnes også her om oppgavens sammenligningsgrunnlag, og at det i en analyse hvor velgere som kun vurderte ett parti er inkludert, ville trolig partiidentifikasjon-variablene slått sterkere ut.

I modell 2 er kontrollvariablene inkludert i modellen. Resultatene i modell 1 holder seg tilnærmet like i modell 2. Unntaket er variabelen som måler svak partiidentifikasjon som får signifikante verdier på 0.1-nivået. Disse indikerer en tendens til at velgere med svak partiidentifikasjon er mer tilbøyelige til å stemme oppriktig framfor taktisk sammenlignet med velgere uten partiidentifikasjon. Forskjellene mellom regresjonskoeffisienten i modell 1 og modell 2 er derimot liten, og det er med andre ord ingen store forskjeller mellom de to modellene. Videre får ingen av kontrollvariablene signifikante verdier i modellen, og det er dermed ingen forskjeller mellom høyt utdannende og lavt utdannede, mellom kvinner og menn, og mellom yngre og eldre hva gjelder å avgi en oppriktig framfor taktisk stemme i denne taktiske situasjonen.

5.4 Koalisjonsstemmegivning

Tabell 5: Logistisk regresjonsmodell med en taktisk versus oppriktig motivasjon for partivalget i den taktiske situasjonen rundt koalisjonsdannelser som avhengig variabel.

Tallene i parentes er standardavvik for estimatene.

Variabler	(Modell 1) Regresjonskoeffisient	(Modell 1) Oddsratio	(Modell 2) Regresjonskoeffisient	(Modell 2) Oddsratio
Høy politisk kunnskap (ref. = lav kunnskap)	0.529 (0.328)	1.698 (0.556)	0.548* (0.333)	1.730* (0.576)
Middels politisk kunnskap (ref. = lav kunnskap)	0.400 (0.289)	1.492 (0.431)	0.417 (0.290)	1.517 (0.440)
Politisk interesse (skala fra 1 (høy interesse) til 4 (lav interesse))	0.326 (0.225)	1.385 (0.311)	0.287 (0.228)	1.332 (0.304)
Oppfordringer til taktisk stemmegivning (ref. = ingen oppfordringer)	0.240 (0.236)	1.271 (0.300)	0.247 (0.236)	1.281 (0.302)
Ganske negativ til taktisk stemmegivning (ref. = positiv til taktisk stemmegivning)	1.247*** (0.237)	3.482*** (0.826)	1.232*** (0.239)	3.428*** (0.819)
Veldig negativ til taktisk stemmegivning (ref. = positiv til taktisk stemmegivning)	1.504*** (0.356)	4.501*** (1.601)	1.479*** (0.356)	4.389*** (1.562)
Svak partiidentifikasjon (ref. = ingen partiidentifikasjon)	0.105 (0.342)	1.110 (0.380)	0.0988 (0.344)	1.104 (0.380)
Sterk partiidentifikasjon (ref. = ingen partiidentifikasjon)	0.392 (0.266)	1.480 (0.394)	0.369 (0.269)	1.446 (0.388)
Kjønn (ref. = mann)			0.0337 (0.228)	1.034 (0.235)
Utdanning (ref. = grunnskole/videregående skole)			-0.0243 (0.239)	0.976 (0.233)
Alder (ref. = under 45 år)			-0.178 (0.230)	0.837 (0.193)
Konstant	-1.549** (0.615)	0.212** (0.131)	-1.381** (0.659)	0.251** (0.166)
Observasjoner	416	416	416	416
Pseudo R ²	0.0750	0.0750	0.0762	0.0762

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

I datamaterialet foreligger det tre spørsmål om koalisjonsstemmegivning. Disse tok utgangspunkt i den politiske situasjonen, hvor tre regjeringsalternativer ble drøftet i offentligheten før valget: 1) SV-Ap-Sp, 2) V-KrF-H, som KrF og V ville ha, og 3) H-FrP som FrP ville ha. Høyre ønsket å samarbeide med V, KrF og FrP. Hvilket av spørsmålene respondentene fikk var avhengig av hvilket parti de stemte på, og hvilket parti de vurderte å stemme på. Modell 1 inneholder de fem uavhengige variablene, mens kontrollvariablene er lagt til i modell 2. Antall respondenter i modellene er 416, og pseudo R^2 ligger på 0.08.

Variablene som måler politisk kunnskap får heller ikke i denne analysen signifikante effekter. Det er dermed ikke forskjeller mellom velgere med lav, middels og høy politisk kunnskap hva gjelder å stemme oppriktig i denne taktiske situasjonen. Det samme er tilfelle med variabelen som måler politisk interesse, variabelen som måler om respondentene ble oppfordret til taktisk stemmegivning samt med partiidentifikasjon-variablene. H1, H2 og H3 avvises dermed i analysen. I denne forbindelse minnes det om oppgavens sammenligningsgrunnlag og forventninger til signifikante resultater samt de relativt sterke korrelasjonene mellom flere av de uavhengige variablene, noe som kan ha hindret noen av dem å få signifikante effekter i de multivariate analysene. Dette gjelder særlig kunnskap-variablene og interessevariabelen, og partiidentifikasjon-variablene og interessevariabelen.

I likhet med de foregående analysene er det tydelig at moralske vurderinger av taktisk stemmegivning har størst effekt på det å ikke stemme taktisk. Oddsen for de som vurderte taktisk stemmegivning som ganske galt øker med 248 % (modell 1) for å stemme oppriktig framfor taktisk sammenlignet med velgere som vurderte taktisk stemmegivning som greit. Videre har velgere som vurderte taktisk stemmegivning som veldig galt, en oddsratio på 4.50, og dermed en økning i odds på 350 % (modell 1) for å ikke stemme taktisk, igjen sammenlignet med de som var positive til taktisk stemmegivning. Dette er høye tall, og indikerer at å vurdere taktisk stemmegivning som galt, i stor grad har effekt på det å avgi en oppriktig framfor en taktisk stemme. H4 bekreftes.

Modell 2 inneholder kontrollvariablene, og ingen av disse får signifikante verdier. Det er dermed ingen forskjeller mellom høyt utdannende og lavt utdannede, mellom kvinner og menn, og mellom yngre og eldre hva gjelder å avgi en oppriktig stemme framfor en taktisk stemme når det kommer til koalisjonsdannelser. Resultatene fra modell 1 er tilnærmet like i modell 2, med unntak av effekten for høy kunnskap. Den får signifikante verdier på 0.1-

nivået. Det er dermed snakk om en tendens til at velgere med høy politisk kunnskap er mer tilbøyelige til å stemme oppriktig framfor taktisk sammenlignet med velgere med lav politisk kunnskap (oddsratio på 1.72). Dette er et funn i strid med antakelsene i H2. Hypotesen avvises dermed også i modell 2. Også her er tilfelle at forskjellene mellom regresjonskoeffisienten i modell 1 og modell 2 er svært liten, og resultatet fra modell 1 til modell 2 går fra så vidt ikke-signifikant til så vidt signifikant. Det er med andre ord ingen store forskjeller mellom de to modellene.

5.5 Oppsummering

Resultatene presentert i dette kapittelet, må tolkes med oppgavens sammenligningsgrunnlag og påfølgende forventinger til signifikante effekter i bakhodet. Det er også viktig å huske på at relativt sterke korrelasjoner mellom flere av de uavhengige variablene kan ha påvirket noen av disse slik at de ikke fikk signifikante effekter i de multivariate analysene. Dette har særlig vært tilfelle med kunnskap-variablene og interessevariabelen, samt med interessevariabelen og variablene som måler partiidentifikasjon.

Variablene som måler politisk kunnskap, får kun signifikante effekter på 0.1-nivået i modell 2 i både analysen av konkurransen om det siste distriktsmandatet og i analysen av koalisjonsstemmegivning. Som helhet er det dermed vanskelig å argumentere for at politisk kunnskap har effekt på det å avgi en oppriktig stemme kontra en taktisk stemme. Hva gjelder variabelen som måler politisk interesse, får den signifikante verdier i analysen av sperregrense-situasjonen, men disse er i strid med antakelser i H2. En bivariate sammenheng mellom den avhengige variabelen og variabelen som målte hvor interesserte respondentene selv mente de var i politikk, viste seg derimot å være signifikant i analysen av konkurransen om det siste distriktsmandatet. Dette skyldes trolig at kunnskap-variablene fanger opp og formidler effekten av den uavhengige variabelen. H2 kan delvis bekreftes i denne analysen. Siden skalavariabelen som måler politisk interesse ikke får resultater i samsvar med H2 i noen av analysene, samt at det kun er snakk om én signifikant bivariat sammenheng, kan det virke som om politisk interesse har liten påvirkning på norske velgere i taktiske situasjoner. H2 avvises som helhet.

Antall respondenter som rapporterte at de stemte ved stortingsvalget i 2017 i oppgavens datamateriale er høyere enn tallet på nasjonal basis (94 % kontra 78.2 %). Dette tilsier at

utvalget i oppgaven trolig er noe mer interessert i politikk enn den norske befolkningen som helhet er. Dersom dette hadde vært et problem med dataene, var det å forvente at interessevariabelen(e) hadde fått flere og sterkere signifikante effekter i analysene. Da dette ikke er tilfelle, påvirker trolig ikke overvekten av politisk interesserte respondenter resultatene i stor grad.

Variabelen som måler om respondentene ble oppfordret til å stemme taktisk, får ikke signifikante verdier i analysen av koalisjonsstemmegivning, og H3 avvises. I analysen av konkurransen om det siste distriktsmandatet, får variabelen signifikant effekt i modell 2, på 0.1-nivået. H3 bekreftes i denne modellen. Det å bli oppfordret til å stemme taktisk har sterkere signifikant effekt på velgere i analysen av sperregrense-situasjonen, og H3 beholdes i begge modellene i denne analysen. På et overordnet nivå verken bekreftes eller avvises H3 grunnet sprikende resultater i de ulike analysene. Et av poengene med en tredeling av analysen var å synliggjøre mulige nyanser, noe dette resultatet fint belyser.

Videre får ikke variablene som måler partiidentifikasjon signifikante verdier i verken analysen av konkurransen om det siste distriktsmandatet eller i analysen av koalisjonsstemmegivning. H1 avvises dermed i disse to analysene. Variabelen som måler sterk partiidentifikasjon, får derimot signifikante verdier, på 0.1-nivået, i analysen av sperregrense-situasjonen. Svak partiidentifikasjon får signifikante verdier på 0.1-nivået i modell 2 i samme analyse, og H1 bekreftes. Igjen er tilfelle sprikende resultater i de ulike analysene, og H1 som helhet verken avvises eller bekreftes.

Å anse taktisk stemmegivning som galt har helt klart størst effekt på det å ikke stemme taktisk. Dette gjelder i alle de tre analysene, hvor begge variablene er signifikante og har høye oddsratioer. Særlig i analysen av sperregrense-situasjonen er dette tilfelle. Resultatene tilsier tydelig at velgere som anser taktisk stemmegivning som galt, har større sannsynlighet for å stemme oppriktig framfor taktisk sammenlignet med velgere som anser taktisk stemmegivning som greit. H4 bekreftes i alle analysene.

Det må i denne forbindelse også nevnes at det både gjennom arbeidet med analysene og modellene samt i presentasjonen av resultatene, er tydelig at variablene som måler moralske vurderinger av taktisk stemmegivning har stor forklaringskraft. Det har blitt testet om de stjeler forklaringskraft fra andre variabler ved å utføre regresjonsanalysene uten disse

variablene. Pseudo R^2 er betydelig lavere i alle tre analysene uten nevnte variabler (se tabell A5, A6 og A7 i appendiks), men øker betraktelig dersom de er med. Det er dermed konkludert med at variablene ikke stjeler forklaringskraft fra andre variabler inkludert i analysene, og at de har stor påvirkning på det å avgi en oppriktig stemme framfor en taktisk stemme i alle de tre taktiske situasjonene.

Hva gjelder kontrollvariablene er det kun aldersvariabelen som får gyldige verdier på 0.1-nivået i analysen av konkurransen om det siste distriktsmandatet. Velgere under 45 år er mer tilbøyelige til å stemme oppriktig framfor taktisk. Utdanning og kjønn har ingen effekt på om velgere i taktiske situasjoner stemmer oppriktig eller taktisk.

Avslutningsvis bør det påpekes at analysen av sperregrense-situasjonen har en høyere pseudo R^2 -verdi sammenlignet med de to andre analysene. Dette var forventet med tanke på forskjellene mellom de taktiske situasjonene presentert i tabell 1 i kapittel 2.4.1. En ytterligere diskusjon rundt dette kommer i kapittel 6.4.

6.0 Diskusjon

I denne delen av oppgaven diskuterer jeg resultatene fra analysene, og trekker fram hvordan funnene kan ses i sammenheng med tilhørende teoretisk felt. Mulige årsaker til at noen variabler ikke fikk signifikante verdier drøftes også. I tillegg vil jeg diskutere hvordan noen funn kan sies å tale imot rasjonalistisk teoris argument om at velgere er irrasjonelle dersom de stemmer oppriktig i situasjoner der en taktisk stemme ville gitt større forventet utbytte.

6.1 Politisk kunnskap og interesse, og oppfordringer til taktisk stemmegivning

Basert på teori og tidligere forskning om sammenhengen mellom politisk kunnskap og interesse, og taktisk stemmegiving, var det å forvente at velgere som skårer lavt på førstnevnte faktorer, ville være mer tilbøyelige til å stemme oppriktig framfor taktisk når de stod ovenfor et taktisk dilemma (Niemi m.fl., 1992; Fisher, 2001b; Karp m.fl., 2002; Bowler m.fl., 2010). Resultatene fra analysene viser derimot at politisk kunnskap og interesse har ingen eller liten effekt på hvorfor velgere stemmer oppriktig framfor taktisk.⁹ Jenssen (2014; 2016) gjorde tilsvarende funn i sin undersøkelse av norske velgere i 2013, og han konkluderer med at taktiske velgere ikke er mer kunnskapsrike eller mer politisk interesserte enn andre velgere. Dette kan tyde på at politisk kunnskap og interesse har liten påvirkning på taktisk stemmegivning i Norge.

En av årsakene til at disse faktorene tilsynelatende ikke har særlig effekt på norske velgere i taktiske situasjoner, kan ha sammenheng med mediens og politiske aktørers stadige beskrivelser av taktiske situasjoner (Jenssen, 2016). Som nevnt i kapittel 3.2.1, blir det mer og mer vanlig i media og blant politiske aktører å snakke om og beskrive taktiske situasjoner og vurderinger for velgerne (Jenssen, 2016). Disse aktørene bidrar dermed i en informasjonsinnhentingsprosess på velgerens vegne. Dette gjør at å følge med på politikk og meningsmålinger ikke blir like nødvendig for velgerne for å skaffe seg et overblikk over mulige taktiske dilemmaer og vurderinger. Mediene og politiske aktører gjør dette på vegne av velgeren, og minsker dermed kompleksiteten rundt taktisk stemmegivning. Jenssen (2016) peker i dette henseende på at politiske aktører letter velgerens byrde hva gjelder å skulle kalkulere den maksimale forventet nytten for hvert parti, og at de gjennom dette, gjør det lettere for velgerne å stemme taktisk. Både velgere med lav og høy politisk kunnskap og

⁹ Dette kan ha sammenheng med oppgavens sammenligningsgrunnlag og med den relativt sterke korrelasjonen mellom disse variablene, og mellom interessevariabelen og variablene som måler partiidentifikasjon.

interesse får den nødvendige informasjonen fra medier og politiske aktører, slik at de kan stemme taktisk. Det har dermed lite å si om man har høy eller lav politisk kunnskap og interesse hva gjelder å stemme taktisk eller oppriktig da det uansett ikke er nødvendig å bedrive informasjonsinnhenting og taktiske vurderinger selv.

I analysen av sperregrense-situasjonen indikerer derimot resultatene at velgere med høy politisk interesse er mer tilbøyelige til å stemme oppriktig framfor taktisk. Dette var et uventet resultat, men det kan ha sammenheng med at en betydelig andel respondenter (rundt 54 %) rapporterte høy politisk interesse samt at de føler tilhørighet med et bestemt parti. Denne sammenhengen diskuteres ytterligere i kapittel 6.3.

Videre kan man se til variabelen som måler om respondentene ble oppfordret til å stemme taktisk. Teoretisk sett var det å forvente at velgere som ble oppfordret til å stemme taktisk, også var mer tilbøyelige til å gjøre dette (Jenssen, 2014). Resultatene fra analysene viser at variabelen først og fremst har effekt på velgere som objektivt sett stod ovenfor det taktiske dilemmaet omhandlende sperregrensen. Jenssen (2014) viser til tilsvarende resultater hvor taktiske oppfordringer særlig rundt sperregrense-situasjonen påvirker velgere til å stemme taktisk. En årsak til dette kan være at denne taktiske situasjonen blir mye omtalt i mediene og av partiene, den er relativ enkel å forstå for velgere flest, i tillegg til at mulighetene for å kaste bort stemmen er stor (jamfør tabell 1 i kapittel 2.4.1). Dette er ikke i like stor grad tilfelle med de to andre taktiske situasjonene, og resultatet var således å forvente.

Det kan også tenkes at omfanget av oppfordringer til taktisk stemmegivning kan ha sammenheng med hvorfor politisk kunnskap og interesse har liten effekt på hvorfor velgere stemmer oppriktig framfor taktisk. Rundt 30 % av respondentene i oppgavens datamateriale rapporterte at de hadde blitt eksponert for oppfordringer til taktisk stemmegivning, og gjennom stadige oppfordringer til slik atferd, får velgerne mer og mer innsyn i taktisk stemmegivning. Men å forstå at man stemmer taktisk, og å *ikke* forstå hvorfor man avgir en slik stemme, trenger ikke ha betydning for den taktiske atferden. Med oppfordringer fra omgangskrets, medier og politiske aktører kan det hende at velgere stemmer taktisk, ikke nødvendigvis fordi de forstår hvorfor de gjør det og selv er enig med tankegangen bak – de stemmer muligens taktisk fordi de har blitt oppfordret til å gjøre det uten selv å vite hva det innebærer. Det har dermed lite å si om man har høy eller lav politisk kunnskap og interesse – det kan handle om omfanget av oppfordringer til taktisk stemmegivning.

Med dette er det en sjanse for at variablene som måler politisk kunnskap og interesse og variabelen som måler oppfordringer til taktisk stemmegivning, påvirker hverandre. En korrelasjonsanalyse viser en beskjeden korrelasjon mellom variablene på henholdsvis 0.05 0.11 (se tabell A2 i appendiks). Faren for at variablene «nuller ut» hverandre i en multivariat analyse er dermed liten.

6.2 Moralske vurderinger av taktisk stemmegivning og rasjonalistisk teori

Tidligere forskning viser at velgere som misliker taktisk stemmegivning og ser på det som amoralsk, sjeldent stemmer taktisk (Fisher, 2001b; Jenssen, 2014; 2016). Teoretisk sett var det derfor forventet at velgere som vurderte taktisk stemmegivning som galt, var mer tilbøyelige til å stemme oppriktig framfor taktisk stemmelignet med velgere som aksepterte taktisk valgførelse. Dette samsvarer med resultatene fra samtlige analyser. Disse viste i tillegg at moralske vurderinger av taktisk stemmegivning har særlig stor påvirkning på velgere som, bevisst eller ubevisst, står ovenfor et taktisk dilemma.

Et spørsmål som særlig dukker opp i forbindelse med resultatene fra analysene, er hvorfor så mange velgere avviser taktisk stemmegivning av moralske grunner. Taktisk stemmegivning ses på av mange som en måte å manipulere systemet på (Fisher, 2001b; Jenssen, 2014; 2016), og av velgerne som vurderte å stemme på flere partier, var det hele 52 % som svarte at de var negativt innstilt til taktisk stemmegivning. Teoretisk sett kan dette tenkes å ha sammenheng med en generell høy tillit til systemet som helhet her i landet (diffus systemstøtte). I Norge er det høy tillit til både politiske aktører, styresmakter, politiet og lovgivende organer (Kleven, 2016), og den diffuse systemstøtten kan sies å være sterk. Denne høye generelle tilliten kan ha sammenheng med den lange tradisjonen med et velfungerende demokrati og valgsystem her i landet da diffus systemstøtte er bygget på tidligere erfaringer og nærmest arv (Easton, 1965; 1975). Som en følge av dette, kan det tenkes at mange velgere ikke ønsker å tukle med et slikt velfungerende system, og dermed også avviser taktisk stemmegivning av moralske grunner. En veletablert diffus systemstøtte er dermed en sannsynlig årsak til at taktisk stemmegivning anses som amoralsk av mange.

Det er imidlertid ingen spørsmål om tillit eller systemstøtte i datamaterialet oppgaven bygger på. Å undersøke om respondenter som avviser taktisk stemmegivning av moralske grunner, gjør dette på grunn av høy tillit og støtte, har dermed dessverre vært umulig på grunn av

begrensninger i datamaterialet. At det har en sammenheng, er kun en antakelse basert på teori og tidligere forskning på feltet. Ved en senere anledning, hadde det dermed vært interessant å undersøke den faktiske sammenhengen mellom disse to faktorene, og eventuelt se til andre årsaker til hvorfor så mange norske velgere avviser taktisk stemmegiving av moralske grunner.

Moralske vurderingers sterke påvirkning på hvorfor velgere stemmer oppriktig framfor taktisk når de objektivt sett står ovenfor et taktisk dilemma, indikerer at norske velgere ikke nødvendigvis er irrasjonelle når de står i taktiske situasjoner og stemmer oppriktig, slik den rasjonalistiske teorien vil karakterisere dem som. Mange stemmer oppriktig framfor taktisk av moralske grunner og fordi de anser taktisk stemmegiving som galt – man skal stemme slik at folkemeningen kommer fram selv om det innebærer å «kaste bort» stemmen sin. Det kan ses på som en like rasjonell og veloverveid avgjørelse som det å kalkulere forventet nytte for alle partier og stemme på partiet som gir høyest forventet nytte. En stor andel norske velgere anser taktisk stemmegiving som galt (58 % av alle velgerne i oppgavens datamateriale, og 63 % under 2013-valget (Jenssen, 2014; 2016)), og resultatene fra analysene vitner om at dette er en faktor som veier tyngre enn frykten for å kaste bort stemmen sin. Igjen kan dette vitne om en sterk tillit til systemet som helhet, og en holdning som tilsier at man ikke tukler med et velfungerende og rettferdig valgsystem. Det er i tillegg en tilsiktet side ved valgsystemet at noen stemmer vil være «bortkastet». Sperregrensen er for eksempel begrunnet med at småpartier på vippen kan få urimelig stor makt (Aardal, 2010), og den skal hindre at disse oppnår representasjon og dermed kan oppnå «vippemakt». At noen stemmer vil «bortkastet» i et valgsystem slik som det norske, har dermed en hensikt.

6.3 Partiidentifikasjon, taktisk stemmegiving og rasjonalistisk teori

Teorien rundt partiidentifikasjon tilsier at velgere fra tidlig alder vil føle en tilhørighet med et bestemt parti (Campbell m.fl., 1960; Jennings & Niemi, 1974; Crewe, 1976; Thomassen, 2005; Dalton, 2016). Dette vil i neste omgang føre til at disse velgerne vil stemme på partiet valg etter valg, og ikke stemme taktisk på andre partier (Niemi m.fl., 1992; Fisher, 2001a; Blais, 2002; Jenssen, 2014; 2016). I analysen av den taktiske situasjonen omhandlende sperregrensen får variabelen som måler sterk partiidentifikasjon gyldige verdier, og det er en tendens til at velgere med sterk partiidentifikasjon er mindre tilbøyelige til å stemme taktisk enn velgere uten partiidentifikasjon. Dette er i samsvar med teorien rundt partiidentifikasjon

samt tidligere forskning på feltet. Partiidentifikasjon-variablene får derimot ikke signifikante verdier i to av tre analyser.

Årsaker til at disse variablene kun får signifikante verdier i analysen av sperregrense-situasjonen, kan ha sammenheng med at muligheten for å kaste bort stemmen er stor i denne situasjonen, den blir mye omtalt i mediene og av partiene, samt at den er relativt enkel å forstå for velgere flest (jamfør tabell 1 i kapittel 2.4.1). Dette er ikke i like stor grad tilfelle med de to andre taktiske situasjonene. Videre kan det ha sammenheng med hvem de taktiske velgerne sammenlignes med i oppgaven. De taktiske velgerne ses opp mot velgere som vurderte to eller flere partier, og som hadde en oppriktig motivasjon for sin stemme. Det er derimot tenkelig at mange velgere med partiidentifikasjon i mindre grad enn velgere med ingen partiidentifikasjon, vil vurdere flere partier. I oppgavens datamateriale rapporterte 29 % av respondentene at de hadde partiidentifikasjon (både svak og sterk) og vurderte å stemme på to eller flere partier. En majoritet (71 %) av velgerne med partiidentifikasjon, vurderer altså ikke andre partier, og er med det ikke en del av analysene i oppgaven. Basert på dette, er det dermed ikke overraskende at variablene som måler partiidentifikasjon ikke får signifikante effekter i to av oppgavens analyser. Dersom de taktiske velgerne også hadde blitt sammenlignet med velgere som kun vurderte ett parti, og som hadde en oppriktig motivasjon for sin stemme, ville trolig variablene fått flere og sterkere signifikante effekter – også i analysene av konkurransen om det siste distriktsmandatet og koalisjonsdannelser. Det minnes også om den relativt sterke korrelasjonen mellom partiidentifikasjon-variablene og interessevariabelen, noe som kan ha påvirket resultatene i analysen.

Men at 29 % av respondentene som vurderte flere partier, også svarte at de hadde partiidentifikasjon, er relativt høye tall. En vanlig antakelse er at velgere med tilhørighet til et bestemt parti, sjeldent vurderer å stemme på andre partier. De vurderer og stemmer kun på dette partiet – enten på grunn av engasjement eller av gammel vane. Men det kan her virke som om velgere med partiidentifikasjon i større grad enn antatt vakler mellom to eller flere partier (enten av taktiske eller oppriktige grunner) før de avgir endelig stemme. Dette kan se i sammenheng med at det i Norden er vanlig at velgere med partiidentifikasjon ofte er mer interesserte i politikk og følger med på meningsmålinger enn velgere uten partiidentifikasjon (Jenssen, 1999). I oppgavens datamateriale rapporterte rundt 54 % at de både hadde høy politisk interesse samt partiidentifikasjon. Dette er relativt høye tall sammenlignet med antakelser i amerikansk valgteori, og politisk interesse kan dermed tenkes å være en årsak til

at flere velgere med partiidentifikasjon enn antatt, vakler mellom to eller flere partier før et valg. Resultatene fra sperregrense-analyse hva gjelder politisk interesse kan tyde på at flere av disse velgerne til tross for at de vakler mellom flere partier, fortsatt avgir en oppriktig framfor taktisk stemme, da politisk interesserte velgere i denne taktiske situasjonen, er mer tilbøyelige for å stemme oppriktig framfor taktisk.

En alternativ årsak til at partiidentifikasjon-variablene ikke fikk flere gyldige verdier i analysene, kan ha sammenheng med omfanget av oppfordringer til taktisk stemmegivning. Mediene og politiske aktører kan spille en vesentlig rolle når det kommer til å tilby informasjon til velgerne om taktiske dilemmaer og vurderinger, og de kan oppfordre dem til å stemme taktisk (Jenssen, 2016). Ved å gjøre dette, kan det tenkes at mediene og politiske aktører erstatter behovet for partiene som politiske veileder, og at velgere i større grad lar seg styre av deres beskrivelser og oppfordringer enn de lar seg styre av partiidentifikasjon.

Her er det også en sjanse for at variablene som måler partiidentifikasjon og variabelen som måler oppfordringer til taktisk stemmegivning, påvirker hverandre. En korrelasjonsanalyse viser derimot en beskjeden korrelasjon mellom variablene på -0.03 (se tabell A2 i appendiks), noe som gjør det lite sannsynlig at variablene nuller hverandre ut i en multivariat analyse.

Resultatene fra analysen av sperregrense-situasjonen indikerer at velgere stemmer i takt med sin partiidentifikasjon til tross for at partiet står i fare for å havne under sperregrensen, og det dermed er fare for at de kaster bort stemmen sin. Med dette resultatet møter rasjonalistisk teoris argument om irrasjonelle velgere, motstand. Det er ikke nødvendigvis irrasjonelt å stemme på et parti nære sperregrensen – det kan også handle om at velgere identifiserer seg med et bestemt parti, og stemmer på dette uansett hvilken situasjon det befinner seg i. Dette kan være en like rasjonell og veloverveid avgjørelse som å ikke stemme på dette partiet på grunn av frykten for å kaste bort stemmen sin. Ifølge rasjonalistisk teori kan også det å ha partiidentifikasjon i seg selv ses på som irrasjonelt, og også sett i denne sammenhengen har teorien et forklaringsproblem i møte med overnevnte resultat.

Man kan derimot ikke vite om velgere som føler tilhørighet med et parti, faktisk har et engasjement for partiet, eller om de kun stemmer på partiet av gammel vane. Det er vanskeligere å argumentere for at velgere som kun stemmer av gammel vane, såkalte vanevelgere, handler rasjonelt når de stemmer på det samme partiet valg etter valg. Dette kan

ikke i like stor grad ses på som en rasjonell og veloverveid avgjørelse, sammenlignet med en avgjørelse om å følge partiet sitt fordi man ønsker å støtte det. Det er vanskelig å skille vanevelgere fra velgere med tilhørighetsfølelse og engasjement for partiet, men det er å anta at mange av vanevelgerne ikke vurderer flere partier før et valg (Jenssen, 2014), noe som gjør det sannsynlig at majoriteten av dem ikke er med i analysene presentert i oppgaven. Dette er med på å styrke argumentasjonen om at avgjørelsen om å stemme på partiet man føler tilhørighet med, kan være en rasjonell og veloverveid på lik linje med frykten for å kaste bort stemme sin og stemme på et annet parti.

6.4 Forventninger til gyldige resultater og oppgavens sammenligningsgrunnlag

Analysen av sperregrense-situasjonen, skiller seg ut med en høy pseudo R^2 -verdi sammenlignet med de to andre analysene. Dette indikerer at de uavhengige variablene forklarer mer av variansen i den avhengige variabelen i denne analysen enn i de to andre analysene. Dette var forventet med tanke på forskjellene mellom de ulike taktiske situasjonene (se tabell 1 i kapittel 2.4.1). Sperregrense-situasjonen blir mye omtalt i mediene, særlig i riksmidlene, og av partiene selv. Den er i tillegg lite krevende å forstå for velgere flest, og mulighetene for å kaste bort stemmen sin er stor i denne situasjonen. Dette er ikke like gjeldende for de to andre taktiske situasjonene. Det kan også være at det er andre og/eller flere variabler som kan forklare hvorfor velgere stemmer oppriktig framfor taktisk i situasjonene rundt konkurransen om det siste distriktsmandatet og koalisjonstemmegivning. Det har ikke vært rom i denne oppgaven for å utforske andre mulige påvirkningsfaktorer i disse to situasjonene, og ved en senere anledning, kunne dette vært interessant å se på.

Videre er det viktig å huske på oppgavens sammenligningsgrunnlag når det gjelder forventninger til gyldige resultater i analysene. Velgere som kun vurderte ett parti er, som kjent, ikke en del av oppgavens analyser. Dersom de taktiske velgerne også hatt blitt sammenlignet med disse velgerne, hadde det etter all sannsynlighet vært flere og sterkere signifikante resultater i analysene av de ulike taktiske situasjonene. Dette er allerede adressert særlig i forbindelse med partiidentifikasjon og politisk kunnskap og interesse, og at en betydelig andel velgere er uinteresserte vanevelgere. At denne oppgaven ikke inkluderer disse velgerne, kan ses på som en svakhet i den forstand at få resultater samsvarer med det man skulle forvente av resultater basert på teoretisk utgangspunkt og tidligere forskning. Jeg har vært interessert i hva som avgjør om valget blir politisk eller taktisk når en velger står i valget

mellom to partier, og i denne sammenhengen er ikke velgere som vurderte ett parti, interessante. Som et framtidig prosjekt, kunne det vært interessant å sammenligne de taktiske velgerne med velgerne som kun vurderte ett parti.

7.0 Konklusjon

Formålet med oppgaven har vært undersøke hva som skiller taktiske og oppriktige velgere, og hva som påvirker velgere som vurderer to eller flere partier, til å avgi en oppriktig framfor taktisk stemme. Med bakgrunn i dette har oppgaven også undersøkt gyldigheten til rasjonalistisk teoris argument om at velgere er irrasjonelle dersom de stemmer oppriktig i situasjoner der en taktisk stemme ville gitt større forventet utbytte.

Forskjellene mellom de ulike taktiske situasjonene samt oppgavens sammenligningsgrunnlag har hatt konsekvenser for analyseresultatene. Forventingene til flest og sterkest gyldige resultater i analysen av sperregrense-situasjonen ble innfridd, i tillegg til at forklaringskraften i denne analysen, som forventet, var betydelig høyere enn i analysene av de to andre taktiske situasjonene. Videre innebar et utgangspunkt i velgere som vurderte to eller flere partier, forventinger om at noen av de uavhengige variablene ikke ville få (like sterke) signifikante effekter i analysene slik de trolig ville fått i en analyse hvor velgere som kun vurderte ett parti, var inkludert. Fordelen med oppgavens valg av sammenligningsgrunnlag er derimot at oppgaven fokuserer på valgsituasjoner mange velgere opplever, og følgelig har det blitt belyst hva som avgjør om valget blir oppriktig eller taktisk når en velger står i valget mellom to partier.

Analyseresultatene viser at politisk kunnskap og interesse har liten eller ingen effekt på velgere som står i taktiske situasjoner. Partiidentifikasjon og oppfordringer til taktisk stemmegivning har i hovedsak påvirkning på velgere i den taktiske situasjonen rundt sperregrensen, og funnene indikerer at velgere med sterk partiidentifikasjon og velgere som ikke ble oppfordret til taktisk stemmegivning, er mer tilbøyelige til å stemme oppriktig framfor taktisk. Moralske vurderinger av taktisk stemmegivning har på sin side en særlig sterk effekt på velgere i alle de tre taktiske situasjonene. Det tydeligste resultatet fra analysene er at velgere som anser taktisk stemmegivning som galt i betydelig større grad er tilbøyelige til stemme oppriktig framfor taktisk sammenlignet med velgere som ikke har moralske innvendinger mot det.

Særlig i møte med resultatene knyttet til moralske vurderinger av taktisk stemmegivning og partiidentifikasjon møter rasjonalistisk teoris argumentet om irrasjonelle velgere, motstand. Et valg om å stemme på et parti hvor det er fare for at stemmen er bortkastet er ikke

nødvendigvis irrasjonelt – det kan være en rasjonell og veloverveid avgjørelse basert på moralske innvendinger mot taktisk stemmegivning samt det å føle tilhørighet med et bestemt parti. Dette viser også at rasjonalistisk teori kan komme til kort når det gjelder å skulle forklare taktisk stemmegivning i PR-systemer, og at alternativer framgangsmåter til fenomenet kan belyse andre interessante sider.

Avslutningsvis er det relevant å igjen nevne at et særlig interessant tema for videre forskning i forbindelse med oppgavens tematikk, er moralske vurderinger av taktisk stemmegivning. En stor andel norske velgere avviser taktisk stemmegivning av moralske grunner, og stemmer ikke taktisk på bakgrunn av dette. Jeg har argumentert for at dette kan ha en sammenheng med høy tillit til et velfungerende valgsystem og demokratiet i Norge. Dette er derimot ikke dokumentert i oppgaven på grunn av begrensninger i datamaterialet. Som et framtidig prosjekt hadde det dermed vært interessant å undersøke denne sammenhengen, og eventuelt utforske andre årsaker til at så mange norske velgere avviser taktisk stemmegivning av moralske grunner.

8.0 Litteraturliste

- Aarts, K., Fladmoe, A., & Strömbäck, J. (2012). Media, Political Trust, and Political Knowledge: A Comparative Perspective. I T. Aalberg & J. Curran (Red.), *How Media Inform Democracy: A Comparative Perspective* (s. 98-118). New York: Routledge.
- Abramson, P. R., Aldrich, J. H., Blais, A., Diamond, M., Diskin, A., Indridason, I., Lee, D. J., & Levine, R. (2010). Comparing strategic voting under FPTP and PR. *Comparative Political Studies*, 43(1), s. 61-90.
- Achen, C. H., & Bartels, L. M. (2016). *Democracy for Realists: Why Elections Do Not Produce Responsive Government*. Princeton: Princeton University Press.
- Almond, G. A., & Verba, S. (1965). *The civic culture*. Boston: Little, Brown.
- Alvarez, R. M., Boehmke, F. J., & Nagler, J. (2006). Strategic voting in the British elections. *Electoral Studies*, 25(1), s. 1-19.
- Alvarez, R. M., & Nagler, J. (2000). A New Approach for Modelling Strategic Voting in Multiparty Election. *British Journal of Political Science*, 30(1), s. 57-75.
- Andersen, R., Heath, A., & Sinnott, R. (2002). Political knowledge and electoral choice. *British Elections & Parties Review*, 12(1), s. 11-27.
- Anderson, C. J., Blais, A., Bowler, S., Donovan, T., & Listhaug, O. (2005). *Losers' Consent: Elections Democratic Legitimacy*. Oxford: Oxford University Press.
- Bargsted, M. A., & Kedar, O. (2009). Coalition-targeted Duvergerian voting: How expectations affect voter choice under proportional representation. *American Journal of Political Science*, 53(2), s. 307-323.
- Bélanger, É., & Nadeau, R. (2005). Political trust and the vote in multiparty elections: The Canadian case. *European journal of political research*, 44(1), s. 121-146.
- Berglund, F. (2004). *Partiidentifikasjon og politisk endring. En studie av langsiktige tilknytninger blant norske velgere 1965-1997*. Oslo: Unipax.
- Berglund, F., Holmberg, S., Schmitt, H., & Thomassen, J. (2005). Party Identification and Party Choice. I J. Thomassen (Red.), *The European Voter*. Oxford: Oxford University Press/ECPR.
- Blais, A. (2002). Why is there so little strategic voting in Canadian plurality rule elections? *Political Studies*, 50(3), s. 445-454.
- Blais, A., & Massicotte, L. (1996). Electoral systems. I L. LeDuc, R. Niemi & P. Norris (Red.), *Comparing Democracies. Elections and voting in global perspective*. Thousand Oaks: Sage.
- Blais, A. & Nadeau, R. (1996). Measuring Strategic Voting: A Two-step Procedure. *Electoral Studies*, 15(1), s. 39-52.
- Blais, A., Young, R., & Turcotte, M. (2005). Direct or indirect? Assessing two approaches to the measurement of strategic voting. *Electoral Studies*, 24(2), s. 163-176.
- Bowler, S., Karp, J. A., & Donovan, T. (2010). Strategic Coalition Voting: Evidence from New Zealand. *Electoral Studies*, 29(3), s. 350-57.

- Burden, B. C. (2000). Voter Turnout and the National Election Studies. *Political Analysis*, 8(4), s. 389-398.
- Bäck, H., & Rosema, M. (2008, juni). Government formation and strategic voting in multi party systems: Voting for coalitions in the Netherlands. Paper presentert på The Politics of Change: How Parties, Elections and Voters Adjust to Changing Political Environments. Amsterdam.
- Campbell, A., Converse, P., Miller W., & Stokes, D. (1960). *The American Voter*. New York: John Wiley.
- Chu, Y-H., Bratton, M., Lagos Cruz-Coke, M., Shastri, S., & Tessler, M. A. (2008). Public opinion and democratic legitimacy. *Journal of Democracy* 19(2), s. 74-87.
- Citrin, J., McClosky, H., Shanks, J. M., & Sniderman, P. M. (1975). Personal and political sources of political alienation. *British Journal of Political Science*, 5(1), s. 1-31.
- Cox, G. W. (1997) *Making votes count: strategic coordination in the world's electoral systems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cox, G. W., & Shugart, M. S. (1996). Strategic Voting Under Proportional Representation. *Journal of Law, Economics, and Organization*, 12(2), s. 299-324.
- Crewe, I. (1976). Party Identification Theory and Political Change in Britain. I I. Budge, I. Crewe & D. Farlie (Red.), *Party Identification and Beyond: Representation of Voting and Party Competition*. London: John Willy & Sons.
- Crewe, I., & Thomson, K. (1999). Party Loyalties: Dealignment or Realignment? I G. Evans & P. Norris (Red.), *Critical Elections, British Parties and Voters in Long Term Perspective*. Sage, London.
- Dalton, R. (1984). Cognitive Mobilization and Partisan Dealignment in Advanced Industrial Democracies. *The Journal of Politics*, 46(1), s. 264-284.
- Dalton, R. (1998). Political Support in Advanced Industrial Democracie. UC Irwin, CSD Working Papers. Hentet fra <https://escholarship.org/uc/item/8281d6wt>
- Dalton, R. (2000). The Decline of Party Identification. I R. Dalton & M. P. Wattenberg (Red.), *Parties without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Dalton, R. (2004). *Democratic Challenges, Democratic Choices*. Oxford: Oxford University Press.
- Dalton, R. (2016). Party Identification and Its Implications. *The Oxford Research Encyclopedias*. Hentet 28.04.20 fra <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-72?print=pdf>
- Delli Carpini, M. X., & Keeter, S. (1993). Measuring political knowledge – putting 1st things 1st. *American Journal of Political Science* 37(4), s. 1179-1206.
- Delli Carpini, M. X., & Keeter, S. (1996). *What Americans Know about Politics and Why It Matters*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Downs, A. (1957). *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper & Row.

- Duch, R. M., May, J., & Armstrong, D. A. (2010). Coalition-directed voting in multiparty democracies. *American Political Science Review*, 104(4), s. 698-719.
- Duverger, M. (1959). *Political parties: their organization and activity in the modern state*. London: Methuen.
- Easton, D. (1965). *A systems analysis of political life*. New York: Wiley.
- Easton, D. (1975). A re-assessment of the concept of political support. *British Journal of Political Science* 5(4), s. 435-457.
- Ellis, I. O. (2003). Politisk kunnskap blant norske velgere. I B. Aardal (Red.), *Velgere i villrede...En analyse av stortingsvalget 2001*. Oslo: N.W. Damm & Søn.
- Evans, G. (1994). Tactical voting and Labour's prospects. I A. Heath, R. Jowell & J. Curtice (Red.), *Labour's Last Chance? The 1992 Election and Beyond*. Aldershot: Dartmouth Publishing Company Limited.
- Evans, G., & Heath, A. (1993). A Tactical Error in the Analysis of Tactical Voting: A Response to Niemi, Whitten and Franklin. *British Journal of Political Science*, 23(1), s. 131-137.
- Evans, J. R., & Mathur, A. (2005). The Value of Online Surveys. *Internet Research*, 15(2), s. 195-219.
- Fiorina, M. (1981). *Retrospective Voting in American National Elections*. New Haven: Conn.: Yale University Press.
- Fisher, S. D. (2001a, april). Extending the rational voter theory of tactical voting. Paper forberedt til the Mid West Political Science Association Meeting i Chicago, IL.
- Fisher, S. D. (2001b, august-september). Tactical voting and tactical non-voting. Paper forberedt til the Annual Meeting of the American Political Science Association i San Francisco.
- Fisher, S. D. (2004). Definition and Measurement of Tactical Voting: The Role of Rational Choice. *British Journal of Political Science*, 34(1), s. 152-166.
- Gamson, W.A. (1968). *Power and discontent*. Homewood, NJ: Dorsey Press
- Gallagher, M., & Mitchell, P. (2005). Introduction to electoral systems. I M. Gallagher & P. Mitchell (Red.), *The politics of electoral systems*. Oxford: Oxford University Press.
- Heath, A., Jowell, R., Curtice, J., Evans, G., Field, J., & Witherspoon, S. (1991). *Understanding Political Change: The British Voter 1964-1987*. Oxford: Pergamon Press.
- Helm, C. T. (1979). Party Identification as a Perceptual Screen: Temporal Priority, Reality & the Voting Act. *Polity*, 12(1), s. 110-128.
- Hibbing, J. R., & Theiss-Morse, E. (2001). *What is it about government that Americans dislike?* Cambridge: Cambridge University Press.
- Hobolt, S. B., & Karp, J. A. (2010). Voters and coalition governments. *Electoral Studies*, 29(3), s. 299-307.
- Irwin, G. A., & van Holsteyn, J. J. M. (2012). Strategic electoral considerations under proportional representation. *Electoral Studies*, 31(1), s. 184-191.

- Jenssen, A. T. (1999). All That is Solid Melts into Air: Party Identification in Norway. *Scandinavian Political Studies*, 22(1), s. 1-27.
- Jenssen, A. T. (2014). The Norwegian Tactical Voter. An exploratory empirical study. Paper forberedt til the Nordic Political Science Congress i Gøteborg 12.-15. august.
- Jenssen, A. T. (2016). Tactical Voting in Norway: Context, Motives and Occurrence. *Scandinavian Political Studies*, 39(1), s. 22-51.
- Jenssen, A. T. (2017). Why is tactical voting more common in PR-systems than in FPTP systems? The importance of tactical assessments as tiebreaker. Paper presentert på fagkonferanse i statsvitenskap, Stavanger 4.-6. januar.
- Jenssen, A. T., & Nylén, J. W. (2015). Hva ønsket de taktiske velgerne i 2013, og fikk de det som de ville? *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 31(2), s. 118-143.
- Jennings, K. M., & Niemi, R. (1974). *The Political Charater of Adolescence: The Influence of Families and Schools*. Princeton: Princeton University Press.
- Karp, J. A., Vowles, J., Banducci, S. A., & Donovan, T. (2002). Strategic voting, party activity, and candidate effects: testing explanations for split voting in New Zealand's new mixed system. *Electoral Studies*, 21(1), s. 1-22.
- Karlsen, R., & Aardal, B. (2011). Kamp om dagsorden og sakseierskap. I B. Aardal (Red.), *Det politiske landskap*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Katz, R. S. (1997). *Democracy and elections*. New York: Oxford University Press.
- Kleven, Ø. (2016). Nordmenn på tillitstoppen i Europa. Hentet fra https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/_attachment/269579?_ts=1555305a1f0
- Klingemann, H. D. (1999). Mapping political support in the 1990s: a global analysis. I P. Norris (Red.), *Critical Citizens*. Oxford: Oxford University Press.
- Kotzian, P. (2011). Public support for liberal democracy. *International Political Science Review*, 32(1), s. 23-41.
- Lago, I. (2008). Rational Expectations or Heuristics? Strategic Voting in Proportional Representation Systems. *Party Politics*, 14(1), s. 31-49.
- Lago, I. (2012). Strategic voting in proportional representation systems: Evidence from a natural experiment. *Party Politics*, 18(5), s. 653-665.
- Lewis-Beck, M. S., Jacoby, W. G., Norpoth, H., & Weisberg, H. F. (2008). *The American Voter Revisited*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Listhaug, O. (2005). Oil wealth dissatisfaction and political trust in Norway: A resource curse? *West European Politics*, 28(4), s. 834-851.
- Listhaug, O., & Ringdal, K. (2008). Trust in Political Institutions: The Nordic Countries Compared with Europe. I H. Ervasti, T. Fridberg, M. Hjerm & K. Ringdal (Red.), *Nordic Social Attitudes in a European Perspective*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- Listhaug, O., & Wiberg, M. (1995). Confidence in political and private Institutions. I H. D. Klingemnn & D. Fuchs (Red.), *Citizens and the State*. Oxford: Oxford University Press.

- Lanoue, D. J., & Bowler, S. (1992). The sources of tactical voting in British parliamentary elections, 1983–1987. *Political Behavior*, 14(2), s. 141-157.
- Marien, S., & Hooghe, M. (2011). Does political trust matter? An empirical investigation into the relation between political trust and support for law compliance. *European Journal of Political Research*, 50(2), s. 267-291.
- MedieNorge. (2018). Internett-bruk en gjennomsnittsdag. Hentet 11.05.20 fra <http://medienorge.uib.no/statistikk/medium/ikt/315>
- Meffert, M. F., & Gschwend, T. (2010). Strategic coalition voting: Evidence from Austria. *Electoral Studies*, 29(3), s. 339-349.
- Miller, W. E. (1976). The Cross-National Use of Party Identification as a Stimulus to Political Inquiry. I I. Budge, I. Crewe & D. Farlie (Red.), *Party Identification and Beyond: Representation of Voting and Party Competition*. London: John Willy & Sons.
- Morland, J. & Sørtdahl, E. (2015, 7. september). KrF på taktisk stemmefiske i Oslo. Hentet 04.05.20 fra <https://www.tv2.no/a/7345855?referral=tv2v%20https://www.tv2.no/a/7345855?referral=tv2v>
- Niemi, R. G., Written, G., & Franklin, M. N. (1992). Constituency characteristics, individual characteristics and tactical voting in the 1987 British general election. *British Journal of Political Science*, 22(2), s. 229-240.
- Niemi, R. G., & Weisberg, H. F. (2001). *Controversies in Voting Behavior*. Washington, DC: Congressional Quarterly Press.
- Norris, P. (1999). *Critical Citizens. Global Support for Democratic Government*. Oxford: Oxford University Press.
- Norris, P. (2011). *Democratic Deficit. Critical Citizens Revisited*. Cambridge: Cambridge University Press.
- NOU 2001: 3. (2000). Velgere, valgordning, valgte. Hentet 25.05.20 fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/6a5ba9e6e3ed4535a92988274ca7c45a/no/pfa/nou200120010003000dddpdfa.pdf>
- Nye, J. S., Zelikow, P. D., & King, D. C. (1997). *Why people don't trust government*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Nylén, J. W. (2014). *Taktisk stemmegivning. Omfang, konsekvenser for partiene og hva som får velgere til å stemme taktisk*. (Mastergradsavhandling). NTNU, Trondheim.
- Pappi, F. U. (2011). Party Identification. I D. Berg-Schlosser & B. Bardie (Red.), *International Encyclopedia of Political Science* (s. 1806-1811). Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.
- Pharr, S. J., & Putnam, R. D. (2000). *Disaffected democracies: What's troubling the tri-lateral countries?* Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Reed, S. R. (1990). Structure and Behaviour: Extending Duverger's Law to the Japanese Case. *British Journal of Political Science*, 20(03), s. 335-356.

- Ruud, S. & Tjernshaugen, K. (2017, 8. november). *Velgere fra Høyre reddet Skei Grandes parti. Tidligere V-velgere rømte til de rødgrønne*. Hentet 04.05.20 fra <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/79vP8/velgere-fra-hoeyre-reddet-skei-grandes-parti-tidligere-v-velgere-roemte-til-de-roedgroenne?>
- Tavits, M., & Annus, T. (2006). Learning to make votes count: The role of democratic experience. *Electoral Studies*, 25(1), s. 72-90.
- Selm, M., & Jankowski, N. (2006). Conducting Online Surveys. *Quality and Quantity*, 40(3), s. 435-456.
- Shively, P. W. (1979). The Development of Party Identification Among Adults: Explanation of a Functional Model. *American Political Science Review*, 73(4), s. 1039-1054.
- Shively, P. W. (1980). The nature of party identification: A review of recent developments. I J. C. Pierce & J. L. Sullivan (Red.), *The electorate reconsidered* (s. 219-236). Beverly Hills: Sage.
- Statistisk sentralbyrå. (2020). Statistikkbanken – 08243: Stortingsvalet. Valdeltaking i prosent (K) 1945-2017. Hentet 01.04.20 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/08243/>
- Thomassen, J. (1976). Party identification as a Cross-National Concept. Its meaning in the Netherlands. I I. Bugde, I. Crewe & D. J. Farlie (Red.), *Party Identification and Beyond* (s. 63-80). London: John Wiley and Sons.
- Thomassen, J. (2005). Introduction. I J. Thomassen (Red.), *The European Voter*. Oxford: Oxford University Press/ECPR.
- Viñuela, E. G., & Artés, J. (2011). Strategic voting and effective representation thresholds: Evidence from three Spanish general elections. *European Journal of Political Research*, 51(3), s. 289-315.
- Østlendingen. (2009). Advarer mot taktisk stemming. Hentet 04.05.20 fra <https://www.ostlendingen.no/nyheter/advarer-mot-taktisk-stemming/s/2-2.27571.4034240>
- Wright, K. B. (2005). Researching Internet-based Populations: Advantages and Disadvantages of Online Survey Research, Online Questionnaire Authoring Software Packages and Web Survey Services. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 10(3), JCMC1034.
- Aardal, B. (2010). Den norske stortingsvalgordningen og dens politiske konsekvenser. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 26(2), s. 75-103.

9.0 Appendiks

De uavhengige variablene og kontrollvariablene

Tabell A1: Spørsmål- og svarformuleringene for de uavhengige variablene og kontrollvariablene, og kodingene av disse.

Variabelnavn	Spørsmålsformuleringer	Svaralternativer	Koding
Politisk kunnskap	<p>Vet du hvor høy «sperregrensen» er ved stortingvalg?</p> <p>Hvilken betydning har den såkalte «sperregrensen» ved storingsvalg? Er det slik at ...</p>	<p>1. 1 %</p> <p>2. 2 %</p> <p>3. 3 %</p> <p>4. 4 %</p> <p>5. 5 %</p> <p>6. Vet ikke</p> <p>1. Partier under sperregrensen ikke får noen mandater</p> <p>2. Partier under sperregrensen kan bare få distriktsmandater</p> <p>3. Partier under sperregrensen får maksimalt ett utjevningsmandat</p> <p>4. Partier under sperregrensen kan ikke sitte i regjering</p> <p>5. Vet ikke</p>	<p>Høy kunnskap: Riktig svar på begge spørsmålene</p> <p>Middels kunnskap: Riktig svar på ett av spørsmålene</p> <p>Lav kunnskap: Feil svar på begge spørsmålene «Vet ikke»-svarene regnes som galt svar, det vil si lav kunnskap.</p> <p>Det er konstruert to dummyvariabler, hvor «lav kunnskap» er referansekategorien til både «høy</p>

			kunnskap» og «middels kunnskap».
Politisk interesse	<p>Hvor interessert er du i politikk?</p> <p>Hvor godt fulgte du med på meningsmålingene før valget?</p> <p>Når du ser tilbake på valget, hvor mye brydde du deg personlig om hvilket parti eller hvilke partier som vant?</p>	<p>1. Meget interessert 2. Ganske interessert 3. Lite interessert 4. Overhodet ikke interessert 5. Vet ikke</p> <p>1. Svært godt, jeg visste hvor stor oppslutning de ulike partiene hadde 2. Nokså godt, jeg hadde en viss idé om partienes oppslutning 3. Ikke så godt, jeg fikk bare tilfeldig med meg noen få målinger 4. Fulgte ikke med i det hele tatt 5. Vet ikke</p> <p>1. Brydde meg mye om det 2. Brydde meg noe om det 3. Spilte liten rolle</p>	<p>Det er konstruert en skalavariabel basert på disse tre spørsmålene.</p> <p>Skalaen går fra 1-4, hvor 1 indikerer høy politisk interesse, mens 4 betyr lav politisk interesse.</p>

		<p>4. Spilte ingen rolle for meg</p> <p>5. Vet ikke</p>	
Oppfordringer til taktisk stemmegivning	<p>Opplevde du i løpet av valgkampen at noen av de følgende oppfordret deg til å stemme på et av de mindre partiene for å sikre at de ble valgt inn på Stortinget? Med «mindre partier» tenker vi på alle partier bortsett fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Høyre og FRP.</p> <p>Flere svar mulig.</p> <p>Opplevde du i løpet av valgkampen at noen av de følgende oppfordret deg til å stemme på et av de store partiene for å unngå å kaste bort stemmen på et parti med usikre muligheter for å komme inn på Stortinget? Med «store partier» tenker vi på</p>	<p>1. Venner og kjente</p> <p>2. Kolleger på jobben/skolen</p> <p>3. Politikere/partier</p> <p>4. Representanter for organisasjoner</p> <p>5. NRK-TV</p> <p>6. TV2</p> <p>7. NRK-Radio</p> <p>8. Riksavis</p> <p>9. Regionalavis</p> <p>10. Lokalavis</p> <p>11. Internett</p> <p>12. Nei, opplevde ikke dette</p> <p>1. Venner og kjente</p> <p>2. Kolleger på jobben/skolen</p> <p>3. Politikere/partier</p> <p>4. Representanter for organisasjoner</p> <p>5. NRK-TV</p> <p>6. TV2</p> <p>7. NRK-Radio</p> <p>8. Riksavis</p> <p>9. Regionalavis</p> <p>10. Lokalavis</p>	<p>Disse to spørsmålene er slått sammen til én variabel.</p> <p>Ble oppfordret til taktisk stemmegivning: Svaralternativ 1 – 11 på ett spørsmålene = 1</p> <p>Ble ikke oppfordret til taktisk stemmegivning: Svaralternativ 12 på begge spørsmålene = 0</p>

	Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Høyre. Flere svar mulig.	11. Internett 12. Nei, opplevde ikke dette	
Moralske vurderinger av taktisk stemmegivning	Hvem er du mest enig med, A eller B når ... A sier: En må alltid vurdere partienes sjanse til å bli representert, og stemme slik at en påvirker valgresultatet mest mulig, selv om en kanskje er mer enig med et annet parti enn det en stemmer på. Og B sier: For at folkemeningen skal komme til uttrykk, må en alltid stemme på partiet en er mest enig med, også når det er lite sannsynlig at partiet kommer inn på Stortinget.	1. Helt enig med A 2. Mest enig med A 3. Mest enig med B 4. Helt enig med B 5. Usikker, litt enig med både A og B 6. Har ingen mening/vet ikke	Positiv til taktisk stemmegivning: 1 – 2 Ganske negativ til taktisk stemmegivning: 3 Veldig negativ til taktisk stemmegivning: 4 Det er konstruert to dummyvariabler, hvor enighet med A utgjør referansekategorien til både «ganske negativ til taktisk

			stemmegivning» og «veldig negativ til taktisk stemmegivning».
Partiidentifikasjon	Hvilken beskrivelse passer deg? Betrakter du deg som sterkt overbevist tilhenger av dette partiet, eller er du i ikke overbevist?	1. Jeg føler meg knyttet til et bestemt parti 2. Jeg føler meg ikke knyttet til et bestemt parti 3. Vet ikke 1. Sterk overbevist 2. Ikke særlig overbevist 3. Vet ikke	Sterk partiidentifikasjon: Svaralternativ 1 på begge spørsmålene. Svak partiidentifikasjon: Svaralternativ 1 på det første spørsmålet og svaralternativ 2 på det andre spørsmålet. Ingen partiidentifikasjon: Svaralternativ 2 på det første spørsmålet.
Kjønn	Kjønn	1. Mann 2. Kvinne	Mann: 1 = 0 Kvinne: 2 = 1

Utdanning	Hva er din høyest fullførte skolegang?	<p>1. Grunnskoleutdanning (10-årig grunnskole, 7-årig folkeskole)</p> <p>2. Videregående utdanning (Allmennfag, yrkesskole eller annet).</p> <p>3. Fagutdanning/ yrkesutdanning/ fagbrev/ videregående yrkesfaglig</p> <p>4. Universitets-/ høgskoleutdanning med inntil 4 års varighet</p> <p>5. Universitets-/ høgskoleutdanning med mer enn 4 års varighet</p>	<p>Lav utdanning: 1 – 3 = 0</p> <p>Høy utdanning: 4 – 5 = 1</p>
Alder	Antall år		<p>Yngre: 18 – 45 år = 0</p> <p>Eldre: 45 – 92 år = 1</p>

Korrelasjonsmatrise mellom alle de uavhengige variablene

Tabell A2: Korrelasjonsmatrise mellom alle de uavhengige variablene (også mellom de tre variablene som er inkludert i politisk interesse-skalaen).

	Hvor interessert er du i politikk?	Hvor mye brydde du deg om valgresultatet?	Hvor mye fulgte du med på meningsmålingene før valget?	Politisk interesse (skalavariabel)	Politisk kunnskap (både lav, middels og høy)	Parti-identifikasjon (både ingen, svak og sterk)	Oppfordringer til taktisk stemmegivning	Moralske vurderinger av taktisk stemmegivning (både positive og negative)
Hvor interessert er du i politikk?	1.00	0.49	0.62	-	0.38	-0.30	0.15	-0.04
Hvor mye brydde du deg personlig om valgresultatet?	0.49	1.00	0.48	-	0.24	-0.39	0.12	-0.08
Hvor godt fulgte du med på meningsmålingene før valget?	0.62	0.48	1.00	-	0.38	-0.31	0.12	-0.10
Politisk interesse (skalavariabel)	-	-	-	1.00	0.33	-0.32	0.11	-0.09
Politisk kunnskap (både lav, middels og høy)	0.38	0.24	0.38	0.33	1.00	-0.17	0.05	-0.02
Parti-identifikasjon (både ingen, svak og sterk)	-0.30	-0.39	-0.31	-0.32	-0.17	1.00	-0.03	0.00
Oppfordringer til taktisk stemmegivning	0.15	0.12	0.12	0.11	0.05	-0.03	1.00	-0.09
Moralske vurderinger av taktisk stemmegivning (både positive og negative)	-0.04	-0.08	-0.10	-0.09	-0.02	0.00	-0.09	1.00

Skjult bivariat sammenheng i analysen av konkurransen om det siste distriktsmandatet

Tabell A3: Bivariat sammenheng mellom den avhengige variabelen i analysen av det siste distriktsmandatet og variabelen som målte hvor interesserte respondentene selv mente de var i politikk (del av politisk interesse-skalaen).

Konkurransen om det siste distriktsmandatet	Hvor interessert er du i politikk? Vil du si at du er...				
	1	2	3	4	Total
0	22	119	36	5	182
1	125	429	233	6	793
Total	147	548	269	11	975

$$\text{Pearson chi2}(3) = 14.8265 \quad \text{Pr} = 0.002$$

Den bivariante sammenhengen mellom de to variablene er signifikant på 0.01-nivået.

Tabell A4: Korrelasjonsanalyse mellom den avhengige variabelen i analysen av det siste distriktsmandatet og variabelen som målte hvor interesserte respondentene selv mente de var i politikk (del av politisk interesse-skalaen).

Variabler	(1)	(2)
(1) Konkurransen om det siste distriktsmandatet	1.000	
(2) Politisk interessert	0.011	1.000

Korrelasjonen mellom de to variablene er positiv.

Regresjonsmodellene uten variabelen som målte moralske vurderinger av taktisk stemmegivning

Tabell A5: Logistisk regresjonsmodell med en taktisk versus oppriktig motivasjon for partivalget i den taktiske situasjonen rundt konkurransen om det siste distriktsmandatet som avhengig variabel. Tallene i parentes er standardavvik for estimatene. Tilsvarende modell som i oppgaven, men uten variablene som målte moralske vurderinger av taktisk stemmegivning.

Variabler	(Modell 1) Regresjonskoeffisient	(Modell 2) Regresjonskoeffisient
Høy kunnskap	-0.156 (0.255)	-0.195 (0.273)
Middels kunnskap	-0.0255 (0.240)	-0.0200 (0.248)
Politisk interesse	0.0574 (0.178)	-0.00268 (0.183)
Oppfordringer til taktisk stemmegivning	-0.430** (0.186)	-0.503*** (0.190)
Svak partiidentifikasjon	0.143 (0.301)	0.147 (0.294)
Sterk partiidentifikasjon	0.0735 (0.239)	0.0847 (0.247)
Kjønn		-0.0339 (0.193)
Utdanning		0.154 (0.204)
Alder		-0.532*** (0.186)
Konstant	1.568*** (0.467)	1.943*** (0.525)
Observasjoner	881	881
Pseudo R ²	0.0082	0.0201

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Tabell A6: Logistisk regresjonsmodell med en taktisk versus oppriktig motivasjon for partivalget i den taktiske situasjonen rundt sperregrensen som avhengig variabel. Tallene i parentes er standardavvik for estimatene. Tilsvarende modell som i oppgaven, men uten variablene som målte moralske vurderinger av taktisk stemmegivning.

Variabler	(Modell 1) Regresjonskoeffisient	(Modell 2) Regresjonskoeffisient
Høy kunnskap	-0.0751 (0.297)	0.0217 (0.318)
Middels kunnskap	0.179 (0.282)	0.243 (0.287)
Politisk interesse	-0.299 (0.233)	-0.351 (0.234)
Oppfordringer til taktisk stemmegivning	-0.657*** (0.212)	-0.651*** (0.215)
Svak partiidentifikasjon	0.298 (0.353)	0.357 (0.361)
Sterk partiidentifikasjon	0.519* (0.288)	0.477 (0.290)
Kjønn		0.0693 (0.228)
Utdanning		-0.300 (0.220)
Alder		-0.201 (0.209)
Konstant	1.385** (0.596)	1.605** (0.660)
Observasjoner	478	478
Pseudo R ²	0.0311	0.0361

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Tabell A7: Logistisk regresjonsmodell med en taktisk versus oppriktig motivasjon for partivalget i den taktiske situasjonen rundt koalisjonsdannelser som avhengig variabel. Tallene i parentes er standardavvik for estimatene. Tilsvarende modell som i oppgaven, men uten variablene som målte moralske vurderinger av taktisk stemmegivning.

Variabler	(Modell 1) Regresjonskoeffisient	(Modell 2) Regresjonskoeffisient
Høy kunnskap	0.405 (0.276)	0.433 (0.284)
Middels kunnskap	0.113 (0.242)	0.143 (0.244)
Politisk interesse	0.386* (0.205)	0.321 (0.209)
Oppfordringer til taktisk stemmegivning	-0.135 (0.204)	-0.133 (0.204)
Svak partiidentifikasjon	0.166 (0.301)	0.166 (0.303)
Sterk partiidentifikasjon	0.337 (0.233)	0.311 (0.236)
Kjønn		0.00583 (0.195)
Utdanning		-0.0222 (0.209)
Alder		-0.310 (0.197)
Konstant	-0.592 (0.512)	-0.312 (0.569)
Observasjoner	509	509
Pseudo R ²	0.0098	0.0138

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

